

Методичні рекомендації щодо навчання української мови учнів 5 – 11 класів у 2020 – 2021 навчальному році

Учні мають здобути в школі уміння і компетентності XXI століття, які узгоджені з країнами Європейського Союзу і які потрібні сьогодні сучасному українцю. Окрім знання рідної, державної й іноземних мов, інформаційних технологій, уміння критично мислити, аналізувати, працювати в команді, мати навички фінансової грамотності і підприємництва, нашим дітям потрібна **освіта для життя**.

Одним зі складників цієї мети є сформульована у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392) **мета освітньої галузі «Мови і літератури»**, як-от: «розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентностей, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій».

Українська мова – це один із навчальних предметів у закладі освіти, який виконує дві основні дидактичні функції: є об'єктом пізнання та засобом оволодіння іншими дисциплінами. Отож **навчання української мови має відповідну специфіку**.

Надважливою сьогодні залишається **проблема готовності вчителя до роботи в умовах непередбачених викликів й уміння організувати навчальну діяльність в нових умовах та визначати шляхи подальшого саморозвитку**. У шкільній освіті 2020/2021 навчального року, зокрема в мовно-літературній, буде продовжено послідовне **упровадження компетентнісного підходу** як одного зі стратегічних напрямів розвитку освіти в контексті положень Концепції «Нова українська школа». Для формування ключових і предметних компетентностей, передбачених цим підходом, уведено **наскрізні змістові лінії** та наскрізні вміння. Щодо наскрізних змістових ліній («Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність»), то це важливі надпредметні теми, які сприяють формуванню в учнів уявлень про суспільство в цілому, зокрема ціннісних і світоглядних орієнтацій, що визначають поведінку в життєвих ситуаціях. **Наскрізні ж уміння є індикатором упровадження компетентнісного підходу**, вони забезпечують рівновагу між навчальними результатами учнів (що вони знають) та їх особистісними якостями і здатностями (що вони можуть), які потрібні для життєвого успіху й досягнення всіх компетентностей. Отже, **компетентнісний підхід передбачає шлях від предметних компетентностей через наскрізні змістові лінії та наскрізні вміння до ключових компетентностей**. Саме тому так необхідно вчителю розуміти особливості компетентнісної освіти, усвідомити, які саме компетентності та яким шляхом формувати, що має стати кінцевим результатом навчання або вивчення конкретної теми.

Нормативно-правова база

Готуючись до початку 2020-2021 навчального року необхідно ознайомитися зі змістом таких джерел:

- Закони України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р - <https://cutt.ly/OyA9z5p>);
- Державний стандарт базової і повної загальної освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392;
- Навчальні програми з української мови для учнів 5 – 9 класів (редакція 2017 року), ключові зміни в цих оновлених програмах, а також програми для 10 – 11 класів (рівень стандарту і профільний рівень), що затверджені наказом МОН України від 23.10.2017 № 1407, програми для навчання дітей з особливими освітніми потребами;

- накази Міністерства освіти і науки України від 20.04.2018 № 405 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти II ступеня»; від 20.04.2018 № 406 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня»; від 20.04.2018 № 408 «Про затвердження типової освітньої програми закладів загальної середньої освіти III ступеня».

У навчальному плані освітньої програми закладу освіти конкретизується розподіл годин інваріантного та варіативного складників. При розподілі варіативного складника навчального плану слід враховувати гранично допустиме навантаження. Звертаємо увагу, що під час складання освітніх програм закладів освіти та відповідних навчальних планів заклад освіти має повноваження здійснювати **перерозподіл навчальних годин навчального плану в межах 15%** від загального обсягу навчального навантаження. При цьому можливою є зміна моделей інтеграції освітніх галузей.

Використання годин варіативного складника навчальних планів може йти на збільшення годин на вивчення окремих предметів інваріантного складника, упровадження курсів за вибором, проведенням індивідуальних консультацій та групових занять. Вибір між упровадженням курсів за вибором і проведенням індивідуальних консультацій та групових занять заклад освіти здійснює з урахуванням індивідуальних навчальних можливостей та пізнавальних інтересів здобувачів освіти і спрямовує на забезпечення умов диференціації та індивідуалізації освітнього процесу. **Умовою для їх упровадження має бути запит батьків, наявність груп дітей з певними пізнавальними інтересами, готовність педагогів до проведення курсів за вибором.** Найбільш раціональним вважаємо **використання годин варіативної складової у старшій школі на посилення вивчення предметів, які винесено для складання ЗНО**, оскільки, як і в минулі роки, ЗНО засвідчило, що значна частина випускників не має певних базових знань і вмінь з багатьох предметів.

Одним з основних компонентів допрофільної (8–9 класи) та профільної (10–11 класи) освіти є **курси за вибором і факультативи**, які сприяють формуванню у старшокласників чітких уявлень про свою майбутню професію, що так чи інакше ймовірно буде пов'язана з філологією (учитель-словесник, журналіст, редактор, коректор, перекладач, фольклорист, науковець філологічної спеціалізації тощо), а також дають змогу виробити особистісні риси та фахові навички (допис від 21.06.2019 на блозі «Паланка словесника»). У Методичних рекомендаціях щодо вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах у 2013/2014 навчальному році уміщено роз'яснення щодо організації такої роботи у закладі освіти, зокрема:

- мінімальна наповнюваність груп при проведенні факультативних занять у ЗНЗ міської місцевості становить 8 учнів, сільської місцевості – 4 учні (за умови меншої кількості учнів, можна запровадити для учнів міжкласні та міжшкільні факультативи, курси за вибором);
- **факультативи** розраховані на 9 – 17 годин опрацювання, мають «статус» необов'язковості, коли учень хоче перевірити власні нахили, здібності й уподобання;
- програма **курсу за вибором** розрахована на 35 годин на рік (одна година на тиждень), ці заняття є обов'язковими для відвідування учнями, які його обрали, від початку навчального року до завершення (робота учнів у кінці навчального року має бути оцінена);
- курси за вибором можуть сприяти вивченню непрофільних предметів і бути зорієнтовані на певний вид діяльності поза профілем навчання;
- організаційний аспект використання програм курсів за вибором або факультативів з урахуванням об'єктивних і суб'єктивних причин передбачає узгодження обраної програми з реальною ситуацією. Так, обравши курс за вибором на 35 годин на рік, учитель має право скоригувати кількість годин і ущільнити матеріал, якщо згідно з реальними обставинами може викладати лише факультативний курс на 17 годин на рік. Можливим є й зворотній процес, коли програма факультативного курсу може бути використана як програма курсу за вибором. Кількість годин на вивчення кожної теми, збільшення навчального матеріалу необхідно скоригувати у календарно-тематичному плануванні. За такої умови програму погоджують на засіданні методичного об'єднання закладу освіти і затверджує його керівник.

У пояснювальній записці до програми обов'язково необхідно зазначити, на основі якої програми курсу за вибором або факультативу (за чийм авторством), відповідно до якого посібника, схваленого Міністерством, розроблено скоригований варіант.

У разі використання варіативної складової на вивчення курсу за вибором до переліку навчальних програм, який є складником освітньої програми, додається програма цього курсу. Звертаємо увагу, що програма курсу за вибором повинна мати відповідний гриф і входити до переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання у закладах загальної середньої освіти (<https://cutt.ly/oyP5J3V>).

Назви програм курсів за вибором і факультативів з української мови, схвалених Міністерством, щорічно перелічено у **Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в основній і старшій школі у закладах освіти (лист МОН України від 10.06.2019 № 1\9-365)**, а саме:

- Начальна програма спецкурсу "Абетка професійного самовизначення" (авт. Головка Н. І., Борзенкова Т. А., Павловська О. в., Каштан Л. І., Панасюк Н. В., Єдинак О. М., Бабенко І. О., Козловська Н. С., Беленко Н. Ф., Торбенкова О. С., за редакцією Пузікова Д. О.), 2020;
- Сходинки орфографії. 5 клас (Скринник О.М., Січкач С.І.). 2016;
- Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти з поглибленим вивченням української мови у 5 – 7 класах (Гнаткович Т.Д.), 2019;
- Програми факультативних курсів з української мови (автори Гнаткович Т., Калинич О., Береш-Попович О., Шкурда М.), 5 – 11 КЛАСИ, 2019;
- Програма гуртка «У світ фразеологізмів» (авт. Степанюк М. І.), 7 КЛАС, 2017;
- Програми курсів за вибором і факультативів з української мови у 8 – 11 класах (за заг. ред. К.В. Таранік-Ткачук), 2016;
- Програма гуртка "Основи синтаксису" (авт. Гнаткович Т. Д., Добоні М. М., Михайловська Н. А.), 8 – 9 (10 – 11) класи, 2017;
- Програма факультативного курсу «Стилістика української мови» для 10 – 11 класів (Авраменко О., Чукіна В.), 10 – 11 класи, 2017.

Наповнюваність класів встановлюється відповідно до вимог відповідних статей Закону України «Про освіту». Поділ класів на групи під час вивчення української мови необхідно здійснювати відповідно до нормативів, затверджених наказом МОН України від 20.02.2002 № 128 «Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних початкових закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп продовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних закладів усіх типів та Порядку поділу класів на групи при вивченні окремих предметів у загальноосвітніх навчальних закладах», із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти N 572 від 09.10.2002 наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту N 921 від 17.08.2012 наказом Міністерства освіти і науки N 401 від 08.04.2016, за умови, якщо у **класі більше 27 учнів**. За наявності позабюджетних асигнувань та залучення додаткових коштів при кількості учнів, меншій від нормативної, також можна здійснювати поділ класів на групи, у тому числі навіть при вивченні інших предметів (за рішенням місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування).

Можливість поділу класів на групи при вивченні окремих предметів має бути зафіксована в освітній програмі закладу освіти.

Навчальні програми

У 2020-2021 навчальному році вивчення української мови здійснюватиметься за такими програмами:

4	Програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Українська мова. 5-9 класи»	5-9	сайт МОН	Наказ МОН від 07.06.2017 №
---	--	-----	----------	----------------------------

			804
5	Українська мова. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивченням української мови	8-9	сайт МОН
6	Навчальна програма «Українська мова» (автори Гавриш І.В., Семихат Н.В., Дроф'як С.М., Новожилова Н.М.) (науково-педагогічний проект «Інтелект України»)	5-9	Інтелект України
7	Навчальна програма «Українська мова» за вальдорфською педагогікою (авт. - укл. Козак А. Г., Косовська М. О.)	5-9	Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні
8	Навчальна програма «Мистецтво мовлення» для вальдорфських шкіл України (авт. Передерій О. Л., Ніколаєва-Малашкія Т. П., Іванчук О. С.)	5-9	Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні
9	Навчальна програма «Українська мова» за вальдорфською педагогікою (авт. Микитишина Л. В.)	10-11	Асоціація вальдорфських ініціатив в Україні
10	Навчальна програма "Українська мова (рівень стандарту). 10-11 класи"	10-11	сайт МОН
11	Навчальна програма "Українська мова (профільний рівень). 10-11 класи"	10-11	сайт МОН

Електронний ресурс: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi>

2017 року навчальну програму з української мови для 5 - 9 та 10 - 11 класів модернізовано згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти та з метою наскрізного впровадження механізму реалізації завдань компетентнісного підходу в навчанні української мови в контексті положень «Нової української школи».

За цим же посиланням розміщено навчальні програми для 8-9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивчення окремих предметів (редакція 2015 року).

У контексті ключових підходів сучасної освіти (компетентнісний, особистісно орієнтований і діяльнісний) шкільний предмет «Українська мова» є засобом розвитку й соціалізації учнів, становлення їх як особистостей і громадян своєї країни. Здобуті у процесі навчання української мови знання, набуті вміння й навички мають бути опорою, яка дасть учням змогу реалізувати себе в житті, стати носіями культури свого народу, ініціаторами відновлення й збереження найкращих культурних традицій свого народу.

У зв'язку з цим розроблено **новий формат пояснювальної записки до програм**, де визначено ієрархію цілей навчання, зазначено мету базової середньої освіти, уточнено предметну мету (формування компетентного мовця, національно свідомої, духовно багатой мовної особистості). Відповідно до поставлених цілей навчання української мови і стратегій модернізації освіти в Україні конкретизовано завдання навчального предмета.

Унесено зміни до структури програми шляхом **синхронізації мовної та мовленнєвої змістових ліній**: у мовленнєвій подано усні та письмові види роботи з використанням

паралельно виучуваного на аспектних уроках теоретичного матеріалу. У переліку очікуваних результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів виділено знаннєвий, діяльнісний і ціннісний складники.

З метою уникнення дублювань **вилучено рубрики** «Внутрішньопредметні зв'язки», «Міжпредметні зв'язки», «Культура мовлення». **Спрощено формулювання тем** мовної і мовленнєвої змістових ліній, зокрема мовленнєвознавчих понять.

У 10 – 11 класах замінено розділ «Зв'язне мовлення» розділом «Практична риторика», що умотивовано віковими особливостями й потребами учнів виходити на вищий рівень практичного володіння мовою, а це спроможна забезпечити риторика як теорія й практика ефективного мовлення.

Творчим роботам у 5 – 11 класах надано виразного практичного спрямування. Крім обов'язкових видів творчих робіт, до навчальної програми включено рекомендовані, право вибору яких надано вчителю. Серед рекомендованих видів робіт учитель може обрати ті, які вважає найбільш корисними, до того ж він може змінювати теми висловлень у відповідності до інтересів і потреб кожного класу. **Увага! Обов'язкові види робіт у 5 – 9 класах мають проводитися на уроках розвитку мовлення, а рекомендовані — на аспектних уроках.**

До програми для 5 – 9 класів внесено такі зміни:

- **вилучено деякі види творчих робіт** (відгук про відповідь товариша, переказ тексту наукового стилю та відповідь на уроці в науковому стилі в 5 класі, повідомлення на лінгвістичну тему в науковому стилі в 6 класі, вибіркового переказу тексту наукового стилю в 6, 9 класах);
- **додано як обов'язковий такий сучасний вид роботи, як есе** (розмірковування в довільній формі);
- **осучаснено перелік запропонованих до вивчення ділових паперів** (вилучено автобіографію, протокол, витяг із протоколу; розписку в 7 класі замінено на звіт про виконану роботу, план роботи перенесено з 6 у 8 клас);
- **перерозподілено в мовній змістовій лінії навчальні години на повторення вивченого в попередніх класах** (указано перед окремими розділами);
- **змінено послідовність тем мовної змістової лінії в 5 класі** для оптимізації їх відповідно до вікових особливостей учнів;
- **замінено в 5 класі тему «Частини мови» на «Текст. Речення. Слово»** в розділі «Повторення вивченого в початкових класах»;
- **вилучено з програми для 5 класу теми «Види речень за метою висловлення та інтонацією»** (їх вивчено в початковій школі), «Стилї мовлення»;
- **перенесено тему «Правопис слів іншомовного походження» з 5 до 6 класу, розвантажено тему «Найпоширеніші випадки чергування голосних і приголосних звуків» у 5 класі з метою оптимізації та уникнення повторів.**

Оскільки в 9-му класі учні завершили вивчення всіх розділів української мови, зміст *мовної лінії* в 10-му й 11-му класах має узагальнювальний характер, тому навчальний матеріал згруповано за нормами сучасної української літературної мови, оволодіння якими важливе для кожної освіченої людини. Під час вивчення мовних тем учитель має акцентувати не на розпізнаванні, класифікуванні мовних явищ, не на мовних розборах, а на **правилах використання мовних одиниць усіх рівнів в усному мовленні й на письмі, зокрема приділяти увагу труднощам слововжитку, складним випадкам правопису, нормам узгодження мовних одиниць, культурі слова тощо.**

Сучасні соціокультурні умови, інтеграція української освіти в європейський контекст зумовлює введення до навчальних програм такого виду письмових робіт, як есе, спрямованого на активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищення в них інтересу до навчання предмета, розвиток особистості, критичного мислення, лінгвокреативності.

Есе – самостійна творча письмова робота, прикметною ознакою якої є особистісний характер сприймання проблеми та її осмислення, невеликий обсяг, вільна композиція, невимушеність та емоційність викладу.

Види есе:

Ознаки вільного	Ознаки формального есе
<ul style="list-style-type: none"> - невеликий обсяг (7-10 речень); - вільна форма і стиль викладу; - довільна структура; - обов'язкова вимога: наявність позиції автора. 	<ul style="list-style-type: none"> - дотримання структури тексту, - наявність відповідних компонентів (тези, аргументи, приклади, оцінювальні судження, висновки); - обґрунтування (аргументування) тези.

Вільне есе обмежене в часі (5 – 10 і 10 – 15 хв.). До нього доцільно вдаватися на кожному уроці й на різних етапах його: цілевизначення, закріплення, рефлексії тощо.

Для написання формального есе виділяють більше часу: від 20-ти до 45-ти хвилин.м **Види формального есе:** інформаційне (есе-розповідь, есе-визначення, есе-опис); критичне; есе-дослідження (порівняльне есе, есе-протиставлення, есе причини-наслідку, есе-аналіз). **Вимоги до формального есе такі:**

- обсяг – 1 – 2 сторінки тексту (800 – 1000 слів);
- есе повинно сприйматися як цілісний твір, ідея якого зрозуміла й чітка;
- кожен абзац есе розкриває одну думку;
- необхідно писати стисло і ясно; есе не повинно містити нічого зайвого, має нести лише інформацію, необхідну для розкриття ідеї есе, власної позиції автора;
- есе має відрізнятися чіткою композиційною побудовою, бути логічним за структурою; в есе, як і в будь-якому творі, повинна простежуватися внутрішня логіка, що визначається, з одного боку, авторським підходом до обговорюваного питання, а з іншого – самим питанням; необхідно уникати різких стрибків від однієї ідеї до іншої, думка має розкриватися послідовно;
- есе повинно засвідчити, що його автор знає й осмислено застосовує теоретичні поняття, терміни, узагальнення, ідеї;
- есе повинно містити переконливе аргументування порушеної проблеми.

Есе складається з таких частин – вступ, основна частина, висновок.

Вступ – обґрунтування вибору теми есе.

Основна частина – теоретичні основи обраної проблеми й виклад основного питання. Ця частина припускає розвиток аргументації й аналізу, а також обґрунтування їх, виходячи з наявних даних, інших аргументів і позицій.

Висновок – узагальнення й аргументовані висновки до теми тощо. Підсумовує есе або ще раз вносить пояснення, підкріплює зміст і значення викладеного в основній частині (детальніше дивитися публікацію блогу «Паланка словесника» від 15.09.2017 та 15.09.2018).

Календарно-тематичне й поурочне планування

На основі навчальної програми предмета/інтегрованого курсу учитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, у тому числі з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Автономія вчителя має бути забезпечена академічною свободою, **включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільним вибором форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі, розробленням та впровадженням авторських**

навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання.

Учитель має право на вільний вибір освітніх програм, форм навчання, закладів освіти, установ і організацій, інших суб'єктів освітньої діяльності, що здійснюють підвищення кваліфікації та перепідготовку педагогічних працівників.

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування учитель має самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи при цьому послідовність розгортання змісту в підручнику. Учитель може переносити теми уроків, відповідно до того, як учні засвоїли навчальний матеріал, визначати кількість годин на вивчення окремих тем. Адміністрація закладу загальної середньої освіти або працівники методичних служб можуть лише надавати методичну допомогу вчителю.

Для зручності користування у календарно-тематичному плані доцільно виокремити три такі колонки: **«Зміст навчального матеріалу»** (зазначити навчальний матеріал і обов'язкові види робіт з розвитку мовлення – саме те, що необхідно занотувати у колонці «Зміст уроку» журналу обліку успішності учнів відповідного класу), **«Розвиток мовленнєво-комунікативних умінь і навичок»** (зазначити рекомендовані види робіт, які учитель може обирати з урахуванням їх актуальності, змінюючи за потреби теми висловлень), **«Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів»** (перелічити очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів з урахуванням наскрізних ліній у термінах компетентнісного підходу – **знаннєвому, діяльнісному і ціннісному компонентах, у 10 – 11 класах ще емоційному і поведінковому).**

Коригувальне навчання

На початку 2020-2021 навчального року, задля забезпечення якісного виконання освітніх програм в умовах очного та/або дистанційного навчання, пропонуємо приділити більше уваги традиційному повторенню вивченого матеріалу за минулий рік, запровадивши коригувальне навчання.

У зв'язку із уведенням карантинних заходів школа уперше працювала у режимі дистанційного навчання з 16 березня до 27 травня 2020 року, за підсумками обговорення якого виявилось, що на засвоєння учнями матеріалу неабияк впливали забезпечення сім'ї комп'ютерною технікою, уміння дитини самоорганізуватися до навчання, партнерство між членами родини, типи сприйняття дітей та ще чимало інших факторів. Отож для уникнення проблем із засвоєнням навчального матеріалу МОН України анонсувало проведення у вересні, на початку 2020-2021 навчального року, коригувального навчання. Так, Любомира Манзій, заступник Міністра освіти і науки України, у зв'язку з цим зауважила: **«Тривалість коригувального навчання визначатиме школа безпосередньо для кожного класу, залежно від того, як учні опанували матеріал».** А тому **кожен учитель має спланувати, організувати та провести таке навчання.**

Оскільки календарно-тематичні плани на перший місяць навчання неможливо укласти заздалегідь (не відомо, яким буде ступінь засвоєння учнями програмних тем), то насамперед варто з'ясувати рівень залишкових знань та умінь (знання навчального матеріалу, які збереглися у пам'яті учня на тривалий час і які учень використовує у практичній діяльності) та визначити інструменти для контролю цих залишкових знань (тестові завдання). Таке тестування, або діагностування, проводять лише з метою моніторингу якості знань, а тому оцінки за такі діагностичні роботи не бажано виставляти до класного журналу, адже вони є орієнтиром для визначення рівня залишкових знань і умінь.

Щоб виявити прогалини у знаннях учнів з вивчених під час дистанційного навчання тем, **учителеві доцільно діяти за алгоритмом:**

- аналіз програмних вимог щодо тем, які вивчали у зазначений час;

- структурування теми на підтеми для визначення напрямів моніторингу рівня засвоєння знань та сформованості відповідних умінь;
- укладання тестів або інших видів діагностичних робіт для виявлення залишкових знань та умінь;
- проведення діагностичних робіт;
- аналіз результатів виконання пропонованих завдань, укладання таблиці для фіксації досягнень і помилок учнів у межах відповідної теми;
- підготовка завдань для повторення вивченого матеріалу для учнів конкретного класу;
- самоаналіз учнів траєкторії навчання, порівняно із попередніми результатами;
- повторне виконання діагностичної роботи аналогічного змісту задля створення «ситуації успіху».

Для організації коригувального навчання необхідно визначити кількість тем, вивчення яких відбулося у період дистанційного навчання, та розподілити тривалість їх повторення, спланувати роботу (колективну або індивідуальну, очну або дистанційну) щодо актуалізації окремих ключових тем, систематизації і узагальнення вивченого, практичного закріплення здобутих знань тощо. Тривалість періоду такого навчання кожен учитель визначає самостійно: попередньо планує з урахуванням досвіду організації дистанційного навчання минулого року та результатів діагностичних робіт певні корективи, передбачає диференціацію навчання, можливості використання відповідних засобів та інструментарію дистанційного навчання в умовах очного.

Виявлення залишкових знань учнів є відправною точкою навчання у наступному класі, тому час, витрачений на цю діяльність, окупиться якісними знаннями. Коригувальне навчання триватиме не один урок, тому власне календарно-тематичне планування відбувається після його завершення.

Специфіка реалізації програмних вимог

Щоб навчання української мови відповідало сучасним реаліям і вимогам, потрібно враховувати переорієнтацію освіти на новий вимір, будувати навчальний процес на основі нових, задекларованих у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти підходів – компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного.

Компетентнісний підхід скеровує навчально-виховний процес на формування в учнів ключових і предметних компетентностей. На уроках він простежується у акцентуванні уваги учня на усвідомленні себе як мовця/читача, важливості умінь керувати мовленнєвим/читацьким саморозвитком; формуванні умінь цілевизначення і планування, наявності навчального маршруту, запитань і завдань для рефлексії навчальних досягнень відповідно до критеріїв оцінювання результатів навчання; наявності різнорівневих завдань, зокрема й компетентісно зорієнтованих: **для формування предметних мовних компетенцій** (мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної); **для формування ключових компетентностей** (спілкування державною мовою, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у природничих науках, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, соціальні та громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна грамотність, екологічна грамотність і здорове життя); **звернення до різноманітних джерел інформації, навчальних технологій.**

Особистісно орієнтований підхід покликаний забезпечувати всебічний розвиток і саморозвиток учня як суб'єкта пізнання і навчальної діяльності з урахуванням його пріоритетів і здібностей. Це передбачає: спрямування уваги учня на усвідомлення себе як особистості, потреби в самотворенні; наявність запитань і завдань для створення ситуації успіху, вибору, прояву особистісних якостей; для роботи із суб'єктивним досвідом, задіяння обох півкуль головного мозку, провідних каналів інформації; формування ціннісних ставлень.

Діяльнісний підхід спрямовує навчально-виховний процес на опанування учнями різних видів діяльності, у яких вони здобувають знання, набувають умінь і навичок, досвіду взаємодії з іншими людьми, із суспільством і світом. Реалізується цей підхід за таких умов: настанова на самостійну роботу з навчальним матеріалом, дотримання принципу первинності учнівської продукції; наявність завдань для самостійної і парної (групової) роботи, наявність завдань для формування умінь працювати з інформацією, звернення до інтерактивних прийомів, методів, видів роботи.

Варто зауважити, що Нова українська школа потребує масового запровадження педагогіки партнерства, про яку є уже чимало інформації на просторах Інтернету, зокрема у дописі від 17.04.2020 на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника».

У 2020 – 2021 навчальному році під час вивчення української мови реалізуватимуться наскрізні змістові лінії, а саме:

- наскрізна лінія «**Екологічна безпека і сталий розвиток**» (НЛ-1) підсилює ключові компетентності, спрямовує діяльність учителя й учнів на формування соціальної активності, відповідальності й екологічної свідомості, усвідомлення ідеї сталого розвитку як нового типу еколого-економічного зростання, що задовольняє потреби всіх членів суспільства за умови збереження й поетапного відновлення природного середовища, готовності брати участь у розв'язанні питань довкілля та розвитку суспільства; конкретизує роботу зі збереження й захисту довкілля;
- наскрізна лінія «**Громадянська відповідальність**» (НЛ-2) забезпечує розвиток соціальної й громадянської компетентностей, розкриває суть поняття «відповідальний громадянин», визначає вектори його діяльності;
- наскрізна лінія «**Здоров'я і безпека**» (НЛ-3) сприяє реалізації здоров'язбережувальної ключової компетентності, формуванню учня як духовно, емоційно, соціально й фізично повноцінного громадянина, що дотримується здорового способу життя, активно долучається до облаштування безпечного для життя й діяльності середовища;
- наскрізна лінія «**Підприємливість і фінансова грамотність**» (НЛ-4) формує у молодого покоління українців уміння ощадливості, раціонального використання коштів, планування витрат, стимулювання лідерських ініціатив, прагнення успішно діяти в технологічному швидкозмінному середовищі (детальніше у публікації блогу «Паланка словесника» від 26.02.2018).

Традиційним обов'язковим явищем під час навчання української мови є реалізація змістових ліній програми, як-от:

- **мовленнєвої (робота з текстом):** визначення теми, мікротеми, головної думки; поділ тексту на абзаци, складання плану; визначення засобів зв'язку між реченнями, жанрових і стильових особливостей тексту;
- **мовної (разом з соціокультурною забезпечує реалізацію теми уроку):** введення внутрішньопредметних зв'язків при вивченні теми, наприклад: орфографії з лексикою, фразеологією, морфологією, синтаксисом, культурою мовлення;
- **соціокультурної:** побудова висловлення на одну з тем, які зазначено у відповідному розділі програми;
- **діяльнісної (стратегічної):** виділення головного, порівняння, систематизація, узагальнення, моделювання, припущення, доведення, трансформація, експериментування, установлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Необхідно зауважити, що є декілька **способів реалізації соціокультурної змістової лінії:**

по-перше, паралельно на кожному уроці опрацьовується мовна і соціокультурна теми, а у кінці уроку одне із диференційованих завдань передбачає виконання творчих завдань – складання невеликого усного чи письмового тексту, а у кінці вивчення теми учні зазвичай пишуть твір;

по-друге, на першому уроці реалізується мовна змістова лінія з допомогою опорних конспектів/схем/таблиць, а на наступних уроках ці знання поглиблюються, разом з тим виконуються вправи зі стилістики, культури мовлення в межах певної соціокультурної теми, а у кінці вивчення теми учням пропонується виконати комплексну контрольну роботу – розв'язати тестові завдання і написати твір, використовуючи уже знайомі мовні явища; по-третє, учні працюють, як пропонувалося у першому варіанті, але об'єктом спостереження за функціонуванням мовного явища обираються уривки з літературного твору, який паралельно вивчається на уроках літератури, а у кінці вивчення теми учні виконують творчу роботу.

Звертаємо увагу, що в мовленнєвій лінії навчальної програми для 10- 11 класів подано перелік рекомендованих видів роботи, які дають змогу учням реалізувати здобуті знання на практиці. Ці види роботи забезпечують повноцінний мовленнєвий розвиток старшокласників, адже комплексно охоплюють формування всіх видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння і письма). **Системний підхід до розвитку мовлення учнів** не передбачає виділення окремих годин на традиційні для 5 – 9 класів аудіювання, читання мовчки та вголос, перекази, твори тощо, оскільки ці види роботи передбачено на кожному уроці. Учитель може на власний розсуд змінювати запропоновані теми й види роботи, але водночас прагнути впродовж року приділяти однаково увагу розвиткові всіх видів мовленнєвої діяльності.

Вважаємо за необхідне акцентувати увагу, що до програм для 10 – 11 класів включено **основи риторики**, адже риторика – це не лише теорія і практика досконалого мовлення, переконливого, гарного, доцільного, ефективного тощо, це насамперед учення про мовленнєве виховання особистості.

Потреба вивчення основ риторики зумовлена її суспільними функціями: *виховання* ратора як гідного громадянина, компетентного у публічному мовленні; *визначення* норм і правил публічної аргументації, що забезпечують продуктивне обговорення важливих для суспільства проблем; *організація* базових мовленнєвих суспільних відносин; визначення критеріїв оцінювання публічної діяльності, на основі яких добирають осіб, здатних обіймати відповідальні посади.

Знання елементів практичної риторики дасть змогу забезпечити формування в учнів таких життєво важливих умінь і навичок:

- орієнтуватися у ситуаціях спілкування;
- будувати діалог залежно від цілей спілкування й соціального контексту;
- надавати висловленню сенсу і змісту засобами лексики, фразеології й граматики;
- ініціювати, підтримувати, розвивати й завершувати спілкування;
- налагоджувати гармонійні стосунки з людьми;
- бути переконливим у своїх висловленнях, бажаним співрозмовником, привабливим і впливовим оратором.

Отже, вивчення риторики сприятиме також зростанню загального показника культури в країні.

Оскільки уваги потребує організація навчання української мови у 10 - 11 класах, є певні зміни у програмі та видано нові підручники, то методичні матеріали на допомогу учителю, який навчатиме у 11 класі української мови, розміщено на блозі «Паланка словесника» (дивитися публікацію блогу «Паланка словесника» від 17 червня 2019 року).

Створення безпечного освітнього середовища

Головна ідея Нової української школи – фізична, емоційна та психологічна безпека дітей у школах, де кожна дитина почуватиметься комфортно та безпечно. Процеси, що відбуваються в освіті сьогодні, передбачають формування всебічно розвиненої, активної,

ділової особистості, спроможної самореалізуватися та самовизначитися. Цієї мети можна досягти лише за умов створення в закладі освіти безпечного освітнього середовища.

Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти, система впливів та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні. У Законі України «Про повну загальну середню освіту» зазначено, що безпечне освітнє середовище – це сукупність у закладі освіти умов, які унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема й унаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), пропаганди та/або агітації, зокрема й використанням кіберпростору, а також унеможливають уживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин.

Освітнє середовище є одним із напрямів, який вивчатимуть при інституційному аудиті. Для здійснення оцінки якості освітнього середовища закладу освіти можна скористатися процедурою проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти, що затверджений наказом МОНУ «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» від 09.01.2019 № 17. У пункті 6 додатку до Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти визначені критерії оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти за напрямами оцінювання. Напрямами оцінювання «Освітнє середовище закладу освіти» здійснюється за визначеними правилами освітніх й управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти, що відповідно мають певні критерії.

Забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці в закладі освіти можна оцінити за такими критеріями:

- приміщення і територія закладу освіти є безпечними та комфортними для навчання та праці;
- заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням;
- здобувачі освіти та працівники закладу освіти обізнані з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій;
- працівники обізнані з правилами поведінки в разі нещасного випадку зі здобувачами освіти та працівниками закладу освіти та вживають необхідних заходів у таких ситуаціях;
- створення умов у закладі освіти для харчування здобувачів освіти і працівників;
- створення умов у закладі освіти для безпечного використання мережі Інтернет;
- застосування підходів для адаптації та інтеграції здобувачів освіти до освітнього процесу, професійної адаптації працівників у закладі освіти.

Освітнє середовище, вільне від будь-яких форм насильства та дискримінації оцінюють за тим, як заклад освіти планує та реалізує діяльність щодо запобігання будь-яким проявам дискримінації та булінгу; забезпечує дотримання етичних норм, повагу до гідності, прав і свобод людини; протидіє булінгу, іншому насильству із дотриманням порядку реагування на їх прояви. Формування інклюзивного, розвивального та мотивуючого до навчання освітнього простору оцінюють за тим, як заклад освіти облаштовує приміщення та територію з урахуванням принципів універсального дизайну; застосовує методики та технології роботи із дітьми з особливими освітніми потребами; взаємодіє з батьками дітей з особливими освітніми потребами, фахівцями інклюзивно-ресурсного центру; мотивує здобувачів освіти до оволодіння ключовими компетентностями та наскрізними вміннями

ведення здорового способу життя; створює простір інформаційної взаємодії та соціальнокультурної комунікації учасників освітнього процесу.

Реалізація означених вище критеріїв забезпечить створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища для всіх учасників освітнього процесу. Варто зауважити, що Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 затверджено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Реалізація цієї Національної стратегії передбачається упродовж 2020 – 2024 років. На підставі визначених стратегічних цілей та завдань Кабінет Міністрів України щороку до 1 квітня затверджуватиме план заходів на поточний рік щодо реалізації Національної стратегії та забезпечуватиме його виконання на засадах відкритості та прозорості. Метою Національної стратегії є формування безпечних, комфортних та здорових умов навчання в закладах освіти, освітнього середовища, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки. Відповідно до реалізації стратегічних цілей Національної стратегії передбачається:

- створення у закладах освіти розвивального, безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, забезпечення впровадження заходів, спрямованих на формування гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, протидію насильству, соціально-психологічне навчання;
- підвищення рівня фізичної активності учнів шляхом формування та реалізації комплексного підходу до фізичного розвитку в закладах освіти;
- розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок;
- удосконалення медичного обслуговування учнів та працівників закладів освіти;
- ефективне психологічне забезпечення освітнього процесу в закладі освіти;
- співпраця закладів охорони здоров'я, органів та установ у сферах молодіжної політики, спорту, соціального захисту, культури, правоохоронних органів у процесі створення та забезпечення функціонування здорового, безпечного, розвивального, інклюзивного освітнього середовища.

Звичайно, що порушена проблема постійно повинна бути у полі зору учителя-словесника як під час проведення уроків, так і в позаурочній діяльності.

Проблемам забезпечення сучасного освітнього середовища присвячені дописи від 23.12.2019; 24.04, 26.05 та 19.06. 020 року на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника».

Підручники

Відповідно до Переліку навчальної літератури, рекомендованої МОН України для використання у закладах загальної середньої освіти у 2020-2021 навчальному році» у **5 – 11 класах можна використовувати такі підручники:**

2	«Українська мова» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти	Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т.	5	Грамота	Наказ МОН від 10.01.2018 № 22
2					
2	«Українська мова» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти	Глазова О.П.	5	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 10.01.2018 № 22
3					
2	«Українська мова» підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти	Заболотний О.В.,	5	Генеза	Наказ МОН від

4		Заболотний В.В.			10.01.2018 № 22
2	Українська мова (підручник)	Глазова О.П.	6	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 07.02.2014 № 123
5					
2	Українська мова (підручник)	Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г.	6	Грамота	Наказ МОН від 07.02.2014 № 123
6					
2	Українська мова (підручник)	Заболотний О.В., Заболотний В.В.	6	Генеza	Наказ МОН від 07.02.2014 № 123
7					
2	«Українська мова» підручник для 7 класу закладів загальної середньої освіти	Глазова О.П.	7	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777 Лист МОН від 02.06.2020 № 1/11-3642
8					
2	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Заболотний О. В., Заболотний В. В.	7	Генеza	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
9					
3	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Ющук І. П.	7	Навчальна книга – Богдан	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
0					
3	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Єрмоленко С. Я., Сичова В. Т., Жук М. Г.	7	Грамота	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
1					
3	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Горошкіна О. М., Попова Л. О.	7	Грамота	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
2					
3	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Голуб Н. Б., Шелехова Г. Т., Новосьолова В. І., Ярмолюк А. В.	7	Педагогічна думка	Наказ МОН від 20.07.2015 № 777
3					
3	«Українська мова» підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів	Кобцев Д. А.	7	Основа	Наказ МОН від 20.07.201

4				5 № 777	
3	Українська мова (підручник)	Заболотний О. В., Заболотний В. В.	8	Гене́за	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
3	Українська мова (підручник)	Ющук І.П.	8	Навчальна книга - Богдан	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
3	Українська мова (підручник)	Єрмоленко С.Я., Сичова В.Т., Жук М.Г.	8	Грамота	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
3	Українська мова (підручник)	Пентиліюк М. І., Омельчук С. А., Гайдаєнко І. В., Ляшкевич А. І.	8	Ранок	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
3	Українська мова (підручник)	Глазова О.П.	8	Фоліо	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
4	Українська мова (підручник)	Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О.	8	Літера ЛТД	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
4	Українська мова (підручник)	Авраменко О.М., Борисюк Т.В., Почтаренко О.М.	8	Грамота	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
4	Українська мова (підручник)	Данилевська О.М.	8	Оріон	Наказ МОН від 10.05.2016 № 491
4	Українська мова (підручник)	Заболотний В.В., Заболотний О.В.	9	Гене́за	Наказ МОН від 20.03.2017 № 417
4	Українська мова (підручник)	Глазова О.П.	9	Ранок	Наказ МОН від 20.03.2017 № 417
4	Українська мова (підручник)	Авраменко О.М.	9	Грамота	Наказ МОН від 20.03.2017

5				7 № 417	
4	Українська мова (підручник)	Голуб Н.Б, Ярмолюк А.В.	9	Педагогічна думка	Наказ МОН від 20.03.201 7 № 417
4	Українська мова для ЗНЗ з поглибленим вивченням філології (підручник)	Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О.	9	Ранок	Наказ МОН від 20.03.201 7 № 417
4	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Заболотний О.В.,Заболотни й В.В.	1 0	Гене́за	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551
4	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Глазова О.П.	1 0	ТОВ "Видавництво о "Ранок"	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551
5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Авраменко О. М.	1 0	ТОВ "Видавництво о "Грамота"	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551
5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Голуб Н. Б., Новосьолова В. І.	1 0	КП "Видавництво о "Педагогічна думка"	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551
5	Українська мова (профільний рівень) (підручник)	Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О.	1 0	ТОВ "Видавництво о "Ранок"	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551
5	Українська мова (профільний рівень) (підручник)	Ворон А. А., Солопенко В. А.	1 0	ВД «Освіта»	Наказ МОН від 31.05.201 8 № 551

5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Авраменко О. М.	1 1	Грамота	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
4					
5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Заболотний О.В., Заболотний В.В.	1 1	Генеза	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
5					
5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Глазова О. П.	1 1	Ранок	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
6					
5	Українська мова (рівень стандарту) (підручник)	Голуб Н. Б., Горошкіна О. М., Новосьолова В. І.	1 1	Педагогічна думка	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
7					
5	Українська мова (профільний рівень) (підручник)	Караман С. О., Горошкіна О. М., Караман О. В., Попова Л. О.	1 1	Ранок	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
8					
5	Українська мова (профільний рівень) (підручник)	Ворон А. А., Солопенко В. А.	1 1	Освіта	Наказ МОН України від 12.04.2019 № 472
9					

За умови організації допрофільного навчання у 8 класі можна скористатися таким підручником: Тихоша В.І. Українська мова: підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. (класів) із поглиб. вивч. укр. мови / Тихоша В.І., Караман С.О. Мартос С.А.; за ред. д-ра філол. наук, проф. М.Я.Плющ. – К.: Видавничий дім “Освіта”, 2016. – 272 с.

У освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф Міністерства освіти і науки України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України. Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті Міністерства

(<https://mon.gov.ua/>) та на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>). Електронні версії зазначених вище підручників розміщено на сайтах МОН України (<https://mon.gov.ua/>), Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» (<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/928>) та інших освітніх сайтах мережі Інтернет. Також на вебсайті ІМЗО в розділі «Електронна бібліотека», крім електронних версій підручників, розміщено художні та науково-популярні видання серії «Шкільна бібліотека» для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти (<https://lib.imzo.gov.ua/>).

Акценти у організації роботи учителя-словесника

Учитель-словесник шляхом переорієнтації у своїй педагогічній діяльності на реалізацію креативогенної стратегії повинен розвивати комунікативні здібності дитини, її творчий потенціал, спонукати до саморозвитку. Умова творчого розвитку інноваційної особистості провокує педагога звертатися до сучасних **педагогічних технологій**: особистісно зорієнтованих, проектних, інтерактивних, ігрових, діалогових, інформаційно-комунікаційних тощо. Необхідно **урізноманітнювати і способи організації навчального процесу (методи, форми)**, щоб діти мали можливість більше комунікувати, рухатися, імітуючи життєві ситуації.

Не менш важливим у навчанні української мови є **інтегративність її з іншими шкільними предметами, видами мистецтва та науковими галузями**. Це впливає на розвиток інтелектуальних і моральних якостей особистості, свідомості й мислення, комунікативних умінь і навичок.

У навчанні мови важливо організувати мовленнєву діяльність школярів під час виконання ними кожного виду роботи. Лише **систематичні вправлення в усіх видах мовленнєвої діяльності** – аудіюванні, говорінні, читанні, письмі – у поєднанні з внутрішньою потребою учня сприятимуть виробленню звички вдосконалювати себе як мовця.

Учитель і учень як суб'єкти навчального процесу мають усвідомлювати, що мовна й мовленнєва змістові лінії, поєднуючись у тексті й виконуючи властиву кожній функцію, забезпечують застосування принципу **текстоцентризму у навчанні мови**. Саме на основі й довкола тексту вибудовується важлива частина роботи на уроці для реалізації важливих функцій тексту: інформаційно-пізнавальної, освітньої, світоглядно-виховної, розвивальної, а також комунікативної цінності і методичної доцільності. Робота з текстом не має за мету вичерпно обговорити всі порушені в ньому проблеми. Достатньо акцентувати увагу на двох-трьох запитаннях за змістом, які акумулюють смисл тексту. Крім того, текст слугує взірцем гарного мовлення – засобом розвитку вмінь використовувати мовні засоби не тільки для запам'ятовування схем, моделей слів, словосполучень, речень, а й розуміння закономірностей їх функціонування в тексті, тобто в контексті мовлення, де добре видно, як взаємодіють мовні одиниці у процесі комунікації, яка їх роль у вираженні думки.

Текст – настільки універсальний засіб, що може бути застосований на різних уроках, сприяти реалізації багатьох методів навчання, усіх поставлених цілей на уроці. **Текст на уроці потрібно використовувати з метою** читання, створення його інтонаційної карти, переказування, проведення словникової роботи; визначення й осмислення теми, головної думки; з'ясування ознак і композиційних елементів тексту; визначення стильових рис, мети висловлення; співвіднесення мовних засобів із задумом, типом, жанром і стилем мовлення; визначення та обґрунтування типу мовлення; організації групового чи індивідуального лінгвістичного дослідження; організації самостійної роботи; визначення емоційного впливу тексту на читачів, слухачів; виявлення й маркування певного мовного явища; узагальнення певного мовного матеріалу (групування, класифікація, структурування й систематизування); формулювання тези, гіпотези, добір аргументів; проведення аналогії з відомими фактами, прикладами з життя людей, історичними подіями, прислів'ями й афоризмами, творами, цитатами з творів, епіграфами і багато ін.; пояснення написання й вимови; організації

супутнього повторення; привернення уваги до тропів задля формування відчуття естетичної насолоди; редагування; добору слів і виразів, що сприяють налагодженню психологічного комфорту, унеможлиблюють конфлікт; видозміни (розширення, скорочення, збагачення певними одиницями (влучними словами і виразами, синонімами, епітетами, фразеологізмами, тропами), заміна одних одиниць іншими, логічне розташування змістових елементів структури тексту); виявлення проблеми; виконання логічних операцій (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, висновки); осмислення поведінкових зразків героїв тексту й зіставлення їх з поведінковими нормами нашого суспільства; прогнозування психологічного впливу тексту на співрозмовника; виявлення прийомів гармонійного спілкування; висловлення власного ставлення до змісту тексту; добору коментарів; «переведення» з одного стилю в інший; переведення в інший формат: схему, малюнок, таблицю тощо); створення власного висловлення тощо.

Виконання пов'язаних із текстом аспектно-мовних завдань, усних й письмових вправ аналітичного, конструктивного і творчого характеру забезпечить засвоєння учнями знань, розвиток відповідних умінь і навичок, здатність застосовувати їх практично в новій ситуації. А ще **система завдань на основі тексту** дасть змогу принагідно повторити вивчений раніше граматичний і правописний матеріал.

Підготовка учителя-словесника до уроку

Чи не найперший шкільний документ, який учитель повинен розробити до початку семестру, - це **календарно-тематичний план**, що (аби бути максимально дієвим) може містити такі структурні компоненти:

№	Зміст уроку	Кількість годин	Дата проведення	Рекомендовані види роботи	Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів.	Міжпредметні зв'язки	Наочність, ТЗН, ІКТ	Література до уроку	Матеріал для самостійного опрацювання	Зміст домашнього завдання	Примітка (назви навчальних технологій, методів роботи, проєктів, особливості культури мовлення і слововживання)

У календарно-тематичних планах учитель має право самостійно змінювати зазначений відповідно до програмних вимог та методичних рекомендацій розподіл годин між розділами, обсяг годин у межах розділу, послідовність вивчення розділів.

Основними **напрямами підготовки** учителя-словесника до уроку є філологічний, педагогічний, психологічний, методичний, з урахуванням яких до **кожного уроку вчитель повинен підготувати план (конспект)** - документ, який обов'язково включає такі компоненти: формулювання теми відповідно до шкільної програми; визначення мети; перелік структурних елементів (навчальних ситуацій); опис перебігу уроку. Але, як би ретельно не були сплановані етапи уроку, мета, дії учителя і учнів, розроблений конспект уроку не можна використовувати без змін із року в рік, навіть у паралельних класах. Методи навчання залежать від особливостей класу, рівня знань та життєвого досвіду учнів, темпу роботи. З'являються нові форми та прийоми роботи, проте це не означає, що окремі елементи уроку, особливо успішно апробовані вчителем, не можуть повторюватися. Відтак зручніше готувати конспекти уроків на так званих **комплексних картках** (до кожної навчальної ситуації на окремих картках розроблено систему дидактичних завдань для учнів, вказано послідовність виконання видів роботи, а також визначено форми, методи і прийоми їх реалізації; можна нотувати цитати, окремі цифрові дані, плани розповіді вчителя, мовний матеріал та ін.) Комплексні картки зберігаються в окремих конвертах, номер яких відповідає

номеру уроку у календарно-тематичному плані. Така форма підготовки поурочних планів дає можливість учителю систематично нагромаджувати досвід роботи з учнями, вільно komponувати потрібні для уроку дидактичні матеріали, постійно оновлювати їх, створювати варіанти уроків для паралельних класів. Адже у конспекті уроку учитель укаже лише тему, мету та його структуру (послідовний перелік навчальних ситуацій) і до кожної навчальної ситуації зазначить номер картки, яку планує використати.

Конспект уроку — не підзвітний документ, який укладено з урахуванням обов'язкових структурних елементів, а засіб успішної підготовки до проведення уроку, тому учитель може скласти його у формі технологічної (дивитися публікацію блогу «Паланка словесника від 15.09.2017) або ментальної (дивитися публікації блогу «Паланка словесника» від 09 і 30 листопада 2017; 22.04.2019) карти.

Обсяг записів, їх зміст зумовлюють індивідуальні особливості педагога (характер його пам'яті, способи організації роботи і таке інше) та тип, структура уроку, що залежить від змісту навчального матеріалу, віку учнів, місця конкретного уроку в системі уроків з певної теми, дидактичних можливостей і функцій різних методів й навчальних технологій (дивитися матеріали блогу «Паланка словесника» від 01.10 та 25.12.2019).

У дидактичній і лінгводидактичній літературі описано різні типи уроку української мови, зокрема І.Кучеренко пропонує таку **структуру уроку засвоєння нових знань**: організація навчальної діяльності учнів; мотивація; актуалізація опорних знань, умінь та навичок; цільовизначення; засвоєння нових знань; формування первинних умінь; рефлексія; пояснення домашнього завдання; підбиття підсумків уроку (Урок засвоєння нових знань. - Українська мова і література в школах України. – 2016. - № 4. – С. 15 – 22).

У методичних рекомендаціях щодо навчання української мови у попередні навчальні роки йшлося про те, що урок української мови має мати такі етапи: мотивація навчальної діяльності (створення проблемної ситуації, актуалізація опорних знань); повідомлення теми уроку, з'ясування очікуваних результатів; презентація необхідної інформації; система вправ і завдань; оцінювання результатів роботи, підбиття підсумків роботи, коригування умінь і навичок, завдання на майбутнє.

Професор Марія Пентилюк вважає, що урокам мови властиві навчальні ситуації, а тому його структура така:

1. Ситуація 1. Мотивація уроку. 2. Ситуація 2. Актуалізація знань.	Етап підготовки до сприймання і осмислення знань.
3. Ситуація 3. Організація сприйняття матеріалу. 4. Ситуація 4. Організація засвоєння знань.	Етап сприймання і осмислення навчального матеріалу.
5. Ситуація 5. Організація закріплення вивченого.	Етап узагальнення знань і умінь.
6. Організація домашнього завдання.	Етап осмислення домашнього завдання

В основі сучасної типології уроків – класифікація НУШ (наказ МОН України від 20.04.2018 № 408): урок формування компетентностей, урок розвитку компетентностей, урок перевірки та/або оцінювання досягнення компетентностей, урок корекції основних компетентностей, комбінований урок. Структура уроків цих типів узгоджується зі структурою компетентнісного уроку: мотиваційний етап (забезпечення емоційної готовності до уроку, актуалізація суб'єктного досвіду, актуалізація опорних знань), етап цільовизначення і планування (повідомлення теми уроку, визначення очікуваних результатів, формулювання особистісних цілей), етап опрацювання матеріалу (засвоєння теорії, виконання практичних завдань), рефлексивно-оцінювальний етап (рефлексія, завдання додому).

Особливої уваги потребує не тільки етап уроку – мотивація, а й створення мотиваційної канви уроку загалом (проблеми мотивації учнів до навчальної діяльності порушено у дописах від 28.04 та 04.06. 2020 року на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника»).

Доречним у сучасних умовах буде запровадження у практику навчання словесності хоча б елементів проблемного навчання та гейміфікації, інтелектуальних карт, кластерів (дивитися відповідні дописи на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника» від 07.09.2019; 30.04.2020; 01.11.2019; 06.12.2019).

Професор Ніна Голуб вважає, що система роботи над формуванням в учнів оргдіяльнісних умінь має відповідні складники: ставити цілі, планувати роботу, добувати інформацію й опрацьовувати її, шукати застосування й застосовувати знання та вміння, здійснювати рефлексію.

Рефлексію в кінці уроку найпростіше організувати, поставивши запитання на зразок:

- Що зрозумів, чому навчився на уроці?
- Що було цікаво, складно, вдалося? Мені ще потрібно повчитися...
- За що можна похвалити себе, однокласників, учителя?
- Навіщо нам потрібен був цей урок?
- Що найбільше вразило?
- Що ви вважаєте потрібним для запам'ятовування?
- Над чим треба ще попрацювати?

А можна скористатися і відповідними прийомами роботи:

- «Альбом успіхів» (робота на уроці): зелений колір – завдання виконано правильно, працював активно; жовтий колір – виконав завдання, використовував допомогу вчителя; червоний колір – потрібна допомога, сам не впораюсь;
- «Лист досягнень» (у кінці семестру): учень розфарбовує відповідним кольором пропоновані критерії (що учень повинен знати, навчитися, а учитель не оцінює, не критикує, не виправляє);
- «Чарівні лінії» (самооцінка роботи в зошиті): на лінії учні самі обирають критерій, за яким себе хочуть оцінити, ставлять відмітку «своїм» кольором (на цій же лінії відмітки можуть поставити батьки, учитель);
- «Світлофор»: учитель заздалегідь готує кольорові смужки картону (червоний, зелений) та до початку опитування роздає кожній дитині; на поставлені запитання можна відповісти лише «Так» (зелена смужка) чи «Ні» (червона смужка).

Можна ініціювати у класі гру «Кубик Блума», завданнями якої можуть бути такі: опиши форму, розмір, колір тощо; порівняй предмет або явище зі схожими, укажи подібності та відмінності; назви асоціацію - з чим асоціюється в тебе предмет, явище; зроби аналіз - розкажи, з чого це складається, як зроблено тощо; застосуй - наведи приклади використання або покажи, як застосовується предмет; оціни - укажи всі «плюси» та «мінуси» предмета. Дитина кидає кубик, грань, що випала, указує на те, якого типу буде запитання. Така гра не тільки допомагає розвивати у дітей потребами навички критичного мислення, а й в активній і цікавій формі дає змогу перевірити їхні знання.

Задля організації підсумкової дискусії можна провести гру «Акваріум». Алгоритм вправи: на уроці учитель формує проблему; об'єднує учнів у малі групи (не більше ніж сім осіб, при цьому групи розташовуються в класі по колу); кожна група обирає представника, який озвучуватиме позицію групи; учитель надає час (не більше десятих хвилин) на обговорення поставленої проблеми і узагальнення результатів обговорення; у центрі класу представники груп висловлюють позиції груп і відповідають на письмові запитання; за необхідності можна представникам груп та їхнім командам узяти тайм-аут для консультацій;

після завершення «акваріумного обговорення» вчитель позитивно оцінює тих, чий аргументи були більш переконливими.

Темі організації рефлексії на уроці присвячено посібник «Сучасний урок: скарбничка прийомів рефлексії» А. – М. Богосвятської (Тернопіль: Підручники і посібники, 2019. – 64 с.).

Швидко відпочити, покращити самопочуття, налаштуватись на нові звичаги в навчанні допомагають учням **руханки**. Крім того, активний перепочинок у процесі навчання дозволяє вивільнити зайву енергію школярів, спрямувавши її в потрібному напрямі.

Руханки транслюються на YouTube-каналі *Міністерства освіти і науки України за участю знаменитих спортсменів, артистів та інших відомих людей*. Сумарно в них понад півмільйона переглядів (URL: <https://cutt.ly/napLo6L>; URL: <https://cutt.ly/CapLjNT>).

Популярність цих відео вийшла за межі YouTube та телеканалів, активно використовується у застосунку TikTok. Якщо ввести хештег #руханка в TikTok, побачимо відео з охопленням понад 10 мільйонів осіб. Одну з таких руханок проводять Євгеній Кот, переможць шоу «Танці з зірками 2019», та Наталія Татарінцева, семикратна чемпіонка України з художньої гімнастики, член олімпійської збірної (URL: <https://cutt.ly/rapLn9p>).

Отож словесник повинен бути обізнаним із секретами урокотворення і професійно обирати відповідну тактику щодо організації мовної освіти. Цікаві ідеї щодо того, як зробити сучасний урок цікавим, висвітлено у публікаціях від 26.10.2019 та 25.06.2020 на блозі «Паланка словесника».

Інформаційні технології як засіб інтенсифікації навчального процесу

XXI століття – час прискороного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Сучасний учитель має вільно **володіти ІКТ**, щоб не просто передавати знання наступним поколінням, а й навчити їх якісно користуватися новітніми технологіями.

Електронні освітні ресурси (ЕОР) перетворюються на визначальний чинник систем навчання, а їх застосовування стає істотною умовою трансформації педагогічної діяльності. Використання освітніх електронних ресурсів у викладанні гуманітарних дисциплін дає можливість закріпити такі вміння і навички: пошук, виділення, аналіз, структурування необхідної інформації; інтеграція інформації з різних галузей знань; уміння самостійно працювати та організовувати свою діяльність; уміння працювати в команді; уміння виступати перед аудиторією; почуття художнього смаку, міри.

Під ЕОР (електронні освітні ресурси) розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені в комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою електронних цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу. Структура ЕОР включає такі елементи: змістову частину, програмну частину, методичні рекомендації для вчителя, методичні рекомендації для учня.

Корисними для вчителя-словесника є такі електронні ресурси:

- навчально-методичні ЕОР (навчальні програми навчальних дисциплін, розроблені відповідно до навчальних планів);
- методичні ЕОР (методичні посібники, методичні рекомендації для вивчення окремого курсу та виконання проектних робіт, тематичні плани);
- навчальні ЕОР (електронні підручники та навчальні посібники);
- допоміжні ЕОР (збірники документів і матеріалів, довідники, покажчики наукової та навчальної літератури, наукові публікації педагогів, матеріали конференцій, електронні довідники, словники, енциклопедії);
- контролюючі ЕОР (програми для організації тестування, банки контрольних питань і завдань з навчальних дисциплін та інші ЕОР, що забезпечують контроль якості знань).

Використання комп'ютерних технологій є сприяє підвищенню грамотності учнів, зокрема систематичне **написання комп'ютерних диктантів** (Практичний правопис української мови. 50 диктантів. 20 уроків грамотності. Слухаємо. Пишемо. Перевіряємо. – Тернопіль: Богдан), за допомогою яких індивідуалізується процес вдосконалення правописних умінь і навичок та зростає його ефективність, **послугування електронним словником української мови**, розробленим Інститутом мовно-інформаційних досліджень НАН України (автори – В.А. Широков, О.Г. Рабулець, І.В. Шевченко, О.М. Костишин, К.М. Якименко, серія „Словники України” – Словозміна, транскрипція, фразеологія, синонімія, антонімія. – К.: Довіра, 2001-2005), посібниками для вчителя, створеними авторами підручників української мови. Потенціал **електронного посібника** на уроках української мови передбачає представлення мовних об'єктів і процесів, включення відеосюжетів, виявлення рівня навчальних досягнень учнів, диференціацію, індивідуалізацію навчання, мовленнєвий розвиток школярів, приклади мовленнєвого етикету, мотивоване ставлення до вивчення мови, оперативний самоконтроль учнів у процесі виконання вправ і тестів, роботу з додатковою інформацією (словниками, енциклопедіями, довідниками, бібліографією та ін.), організацію мовних ігор тощо.

Сприяє зацікавленню навчальною діяльністю, підвищенню рівня грамотності мовленнєвої культури учнів **використання ресурсів мережі Інтернет: програм** («Рута», «Плай», «Master», «Рідна мова», **програм** для зчитування у підручнику чи посібнику **QR-кодів**); **соціальних мереж, порталів, форумів** (Лінгвістичний портал, Портал «Українська мова», «Словники України», «Глумачний словник української мови» тощо) **он-лайн бібліотек** (<http://www.ae-lib.org.ua/>; <http://lib.com.ua/>; <http://www.chtyvo.org.ua/>), **сайтів мовної тематики** (vesna.sammit.kiev.ua; ingresua.tripod.com/domivka.htm), **файлообмінника YouTube** (кіно, мультфільми, буктрейлери, відеоролики, відеосюжети та інше). Їх можна створити самостійно, якщо є навички роботи в програмі Mave Maker чи Pinnacle Studio.

Електронні освітні ресурси дозволяють проводити **перевірку рівня засвоєння знань, формування умінь та навичок**. LearningApps.org (<http://learningapps.org/>) – он-лайн сервіс, який дозволяє створити інтерактивні вправи. Під час роботи у середніх класах доречним буде створення **ребусів, кросвордів, цікавих завдань** (адреса сервісу: <http://puzzlecup.com/crosswordru>). У старших класах можна застосовувати більш складні програми і сервіси для **побудови мовних розборів, переміщення слів/фраз/речень, установа відповідності, редагування тексту, вставлення знаків, розподілу слів у колонки** (текстовий редактор MS WORD); **проведення тестування** (контрольно-діагностична система TEST – W2); **виконання інтерактивних вправ** (SmartNotebook), **використання дошки оголошень** (Padlet); **побудови графіків** (програма Paint); **створення асоціативних рядів** (ресурс Tagul), **презентацій** (програми Power Point, Prezi, контенти Offis-365, Gmail; <http://ru.calameo.com> <http://www.slideboom.com> - конвертація презентації Power Point у формат flash, зберігання й подальше використання її); **виготовлення схематичної наочності** (VideoScribe), **публікацій, газет** (видавнича програма Pabliher), **відео** (Movie Maker), **показу фотофільмів зі спеціальними ефектами, анімацією, текстовими коментарями та музикою** (<http://fotofilmi.ru>), **збирання навчальних пазлів** (<http://www.jigsawplanet.com>), **побудови схем «риб'ячий скелет»** (<http://www.classtools.net>), **побудови шкали часу з фото, ілюстрацій, тексту** (<http://timetoast.com> <http://www.slideshare.net> <http://www.dipity.com>), **проведення мозкового штурму з використанням візуальних засобів** (<http://en.linoit.com>), **створення «хмарки» із тексту** (<http://www.wordle.net>), **мультимедійних плакатів**, на які наносяться маркери, що на курсор реагують мультимедійною дією (ресурс зі створення інтерактивних зображень ThingLink, <https://www.thinglink.com/>). За допомогою сервісу Thinglink можна створювати різні освітні матеріали, наприклад: комплекти електронних дидактичних матеріалів до уроку; технологічні схеми для виконання певного виду завдань; мультимедійні конспекти лекцій; тематичні збірники ресурсів в мережі Інтернет та медіаколекції; маршрутні карти або карти подорожей; інтерактивні плакати у вигляді проектів з певної тематики тощо.

Технологія **web-квест** дозволяє не тільки підвищити мотивацію учнів до вивчення навчальної дисципліни, а й вчить учнів під час гри розв'язувати проблемні ситуації й працювати в команді для досягнення спільної мети. На жаль, у мережі Інтернет майже не висвітлено web-квестів з української мови, ця ніша роботи чекає сміливих і розумних.

Засобом зв'язку між учителем і учнями може стати **персональний сайт чи блог учителя** (Дивослово. – 2015. - № 1. – С. 2 – 8), що виконуватиме такі функції: створення навчального мінісередовища; поширення власного педагогічного досвіду; підвищення власного фахового рівня; підвищення рівня володіння засобами ІКТ; можливість зробити навчально-виховний процес гнучкішим за рахунок більш мобільного управління; розміщення навчальних матеріалів (програм, планів, контрольних запитань до заліку та тематичного оцінювання); допомога учням у самостійній роботі та підготовці домашнього завдання; можливість для учнів на відстані отримувати навчальний матеріал; спілкування учнів з однокласниками та безпосередньо з учителем.

Майже п'ять років тому в області було створено мережу віртуального освітянського простору «Терновікі» (http://wiki.ipppo.edu.te.ua/index.php/%D0%93%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B0), що об'єднує освітянські установи (районні методичні кабінети і методичні кабінети/відділи освіти об'єднаних територіальних громад). Активно у цьому віртуальному середовищі працює Світлана Іванівна Махно, методист Чортківського районного методичного кабінету, яка відповідає за стан викладання української мови і літератури (за чотири роки роботи більше 10 000 переглядів її сторінки). Учителі-словесники району завдяки цьому Інтернет-ресурсу отримують інформацію і про чинні програми; і про листи й накази Міністерства освіти і науки України, Інституту модернізації змісту освіти, Управління освіти і науки Тернопільської ОДА, Тернопільського ОКППО, Чортківського районного відділу освіти та Чортківського районного методичного кабінету; і про філологічні випробування для учнів; і про результати вивчення управлінських питань; і отримати консультацію, відвідавши за зазначеним покликанням корисні для філолога сайти тощо.

Крім того, ще восьмеро методистів районних/міських методичних кабінетів також активно працюють у віртуальному просторі, створивши свої сайти і блоги. Це методисти Гапон Л.О. (Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій і моніторингу), Когут В.М. (Бережанський міський методичний кабінет), Стратій Л.Й. (Заліщицький районний методичний кабінет), Гладчук Л.Л. (Козівський районний методичний кабінет), Петрук Г.П. (Кременецький районний методичний кабінет), Дзюба Н.П. (Лановецький районний методичний кабінет), Стрийвус Н.Б. (Тернопільський районний методичний кабінет), Данильчак О.Я. (Чортківський міський методичний кабінет), деякі методисти ОТГ. Інші, сподіваюся, ще планують започаткувати таку роботу.

Усе більше і більше стають активними учителі української мови і літератури щодо створення сайтів і блогів. Якщо декілька років тому таких учителів було лише декілька десятків, то тепер їх уже чи не дві сотні, що становить трохи більше 10 % від загальної кількості учителів української словесності. Таку активність можна пояснити бажанням учителів узяти участь у конкурсі «Учитель року», умовами якого було передбачено створення віртуальних методичних кабінетів. У Заліщицькому, Зборівському, Лановецькому, Монастириському, Тербовлянському, Тернопільському районах, м. Чорткові таких учителів виявилось більше, як по десять осіб.

Учителі української мови і літератури Почаївської ЗОШ I-III ступенів Сакара О.Є. та Придатко Т.І. ще 2014 року ініціювали випуск електронного видання «Філологічна скриня», створивши за три роки 12 конкурентоздатних випусків фахового видання (зі змістом можна ознайомитися за адресою <https://filologtokippo.blogspot.com/>)

Для забезпечення запитів учителів української мови і літератури (у області близько тисячі шістсот осіб) у грудні 2016 року створено блог «Паланка словесника»

(<https://filologtokippo.blogspot.com/>), кількість переглядів якого станом на кінець серпня 2020 року – майже сорок вісім тисяч.

Для **консультування учнів** (особливо в дні епідемій), **поглибленого вивчення окремих тем** корисним буде проведення вебінарів, організація **дистанційного навчання** (програмний засіб «Закрита навчальна платформа», MOODLE), **переверненого навчання** - сервіс для створення електронної стіни Padlet (<https://padlet.com/>).

Таким чином, можемо зробити висновок, що використання ЕОР вносить істотні зміни у діяльність педагога та розвиток учня як особистості, ставить нові вимоги до професійної майстерності учителя (**дивитися публікації блогу «Паланка словесника» від 06.03; 18 і 19.05 23.06; 19.08; 11.10; 09 і 30.11. 2017 року; 11.01; 12 і 15.03; 27.04; 15.06; 09.08.2018 року; 10.12.2019; 13, 16, 17, 28 квітня, 07, 20, 21, 25, 26, 29 травня, 02, 03, 04, 31 ЧЕРВНЯ, 03, 06, 07, 11, 12 СЕРПНЯ 2020 РОКУ**).

Дистанційне навчання

Ураховуючи проблеми, з якими стикнулися учителі під час організації дистанційного навчання, акцентуємо увагу на окремих моментах, щоб учителі могли впроваджувати його елементи упродовж звичайного навчання. Зокрема, дистанційне навчання дасть результати лише тоді, коли буде посиленням для всіх учасників освітнього процесу.

Організація освітнього процесу під час дистанційного навчання здійснюється у межах робочого часу педагогічних працівників.

Керівник закладу освіти забезпечує організацію освітнього процесу під час дистанційного навчання та здійснення контролю за виконанням освітніх програм.

ВАЖЛИВО! Керівник закладу освіти може вимагати від педагогічних працівників підтвердження виконання ними освітньої програми (навчальних планів і навчальних програм) у спосіб, схвалений педагогічною радою закладу освіти. Заклад освіти має забезпечувати регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також надання їм підтримки в освітньому процесі (за потреби).

Організація освітнього процесу під час дистанційного навчання здійснюється з дотриманням вимог законодавства про освіту, захист персональних даних, а також санітарних правил і норм (щодо формування розкладу навчальних занять, рухової активності (фізкультхвилинок), вправ для очей, тривалості виконання завдань для самопідготовки у позаурочний час).

ВАЖЛИВО! Дистанційне навчання організовується для учнів, які не мають медичних протипоказань до занять з комп'ютерною технікою.

Дистанційне навчання осіб із особливими освітніми потребами здійснюється з урахуванням індивідуальної програми розвитку та може передбачати залучення допоміжних технологій дистанційного навчання (озвучування даних з екрану, голосове введення тексту, субтитри, клавіатури зі спеціальними можливостями тощо) з урахуванням індивідуальних потреб, можливостей, здібностей та інтересів таких осіб.

Запроваджуючи дистанційне навчання, необхідно:

1. Організувати дистанційне навчання учнів відповідно до навчальної програми з предмета і календарно-тематичного планування.
2. Здійснювати навчання предмета шляхом застосування сучасних інформаційно-комунікаційних технологій дистанційного навчання.
3. Для вивчення тем із української мови підібрати творчі завдання для учнів, подані у підручниках, відповідно до теми кожного уроку з метою реалізації змістових компонентів, представлених чотирма наскрізними лініями: мовною, мовленнєвою, діяльнісною й соціокультурною, що дають змогу комплексно реалізувати завдання мовної освіти.
4. Передбачити виконання учнями диференційованих завдань, роботу з різними джерелами інформації.
5. Перевірку мовних знань і вмінь здійснювати переважно за допомогою тестових завдань, розроблених учителем залежно від змісту матеріалу, що вивчається.

6. Скоротити обсяг теоретичного матеріалу з мови на користь практичної діяльності, цим самим збільшити можливості для формування предметної і ключових компетентностей.
7. Для отримання зворотного зв'язку із учнями використовувати електронну пошту, онлайн-тестування тощо, використовувати власні вебресурси або вебресурс закладу освіти.
8. Організувати надання індивідуальних консультацій за допомогою відеозв'язку, чату.
9. Використовувати навчальну та методичну літературу з української мови, рекомендовану МОН, зазначену в «Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України»; різні освітні вебресурси та онлайн-платформи, віртуальні класні кімнати, мультимедійні матеріали, навчальні відеофільми, відео- та аудіозаписи лекцій, семінарів тощо; інтерактивні вправи, «віртуальні дошки» тощо.

Учителям рекомендовано підготовку до навчального року розпочати з **планування графіка своєї роботи, визначення базових інструментів та платформ**. Як показує досвід, не варто одночасно застосовувати всі платформи – краще обрати просте й доступне, а згодом виробити чіткий алгоритм дій. Педагогічному працівнику потрібно пересвідчитись, що він технічно готовий до праці на обраній платформі, провести пробне заняття, скласти графік онлайн-зустрічей з учнями, створити групу або спільноту з учнями у зручному месенджері та повідомити про дату і час занять.

У ході планування навантаження кожного заняття слід мати на увазі, що самостійне опрацювання матеріалу учнями триває довше, ніж виклад цього матеріалу вчителем. Варто скоротити, наскільки це можливо, обсяг матеріалу. Також доцільно переглянути очікувані результати навчання і встановити дещо нижчий їх рівень або цілком їх скоригувати, якщо в умовах дистанційного навчання їх досягнення є надто складним.

Простір для організації дистанційного навчання має забезпечувати такі функції: проведення онлайн-уроків; доступ до різноманітних електронних навчальних матеріалів; отримання робіт учнів (тести чи виконані практичні завдання в зошитах); оцінювання та зворотний зв'язок щодо виконаних робіт; можливість поставити питання та отримати відповідь поза межами онлайн-уроку. Усі ці моменти вчитель може реалізувати, зважаючи на можливості освітнього закладу, власні можливості й особливо – можливості учнів щодо забезпечення комп'ютерною технікою, засобами зв'язку, підключенням до мережі Інтернет. У зв'язку з цим неможливо надати уніфіковані рекомендації щодо проведення дистанційного навчання, а вчитель сам повинен його організувати, враховуючи специфіку свого освітнього закладу.

Основні форми комунікації

Електронна пошта – спосіб обміну повідомленнями між людьми і використовується для організації спілкування вчителя та учня, а також учнів між собою. Повідомлення можуть бути в різних формах: тексти, графіка, звуки, відео.

Форум – найпоширеніша форма спілкування. Форум присвячується будь-якій проблемі або темі. Модератор форуму (мережевий викладач) реалізує дискусію чи обговорення, стимулюючи питаннями, повідомленнями, новою цікавою інформацією. Програмне забезпечення форумів дозволяє приєднувати файли різного формату.

Особливості використання. Відкрити декілька окремих форумів для роботи окремих груп з метою спілкування під час вирішення поставленого для даної групи завдання. Потім форуми можна об'єднати між собою, а згодом, винести обговорення загальної проблеми проекту усіма учасниками освітнього процесу у формат вебконференції.

Блог – одна з форм спілкування, яка нагадує форум, де право на публікацію належить одній особі або групі людей.

Особливості використання. Учень / група учнів виконав/ли дане завдання (вір, есе) і розмістив/ли його на власному сайті/блогі. Потім автор блогу дає можливість іншим учням прочитати та прокоментувати розміщений матеріал. В учнів з'являється можливість обговорення й оцінки якості публікації.

Чат – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу, засіб оперативного спілкування людей через Інтернет. Чати бувають: текстові, голосові, аудіо та відео. Найбільш поширений текстовий чат.

Особливості використання. Чат можна запропонувати для проведення дискусій з певної проблеми/теми, сумісної проєктної діяльності, обміну інформацією. Голосовий чат можна використати при вивченні іноземних мов, а також організувати спілкування з носіями мови.

Відеоконференція – один із сучасних способів зв'язку, що дозволяє проводити заняття у «віддалених класах», коли учні і викладач знаходяться на відстані. Вона проводиться у визначений день і в призначений час. Для якісного проведення відеоконференції, як і телеконференції, необхідна її чітка підготовка: створення програми, своєчасна інформація на сайті і розсилка за списком.

Особливості використання. У режимі реального часу можна проводити онлайн консультації, заняття, обговорювати та приймати рішення, дискутувати, проводити захист проєктів. Учитель і учні можуть бачити один одного, вчитель має можливість супроводжувати заняття наочними матеріалами.

Анкетування - тестування для поточного контролю під час дистанційного навчання.

Для проведення вебконференцій можна використати платформи Zoom, Google Meet, Skype, Cisco Webex, які дають вчителю потужний інструмент для мотивації та спілкування з учнями на відстані у безпечному середовищі. Zoom, Skype потребують встановлення додатків на пристрій. Для роботи з Google Meet користувачі повинні мати облікові записи Google.

Соціальні мережі (Вайбер, Телеграм інші), служби обміну миттєвими повідомленнями та мобільні застосунки дозволяють створювати закриті групи, чати.

Особливості використання. Для вирішення організаційних питань, обговорення тем, завдань, проблем, обміну інформацією.

Також оптимальним є створення віртуальних просторів для учнів певного класу, так званих своєрідних «класних кімнат», звідки можна робити посилання на індивідуальні вчительські кабінети, де відбувається безпосередня навчальна взаємодія. Залежно від кількості учнів, кількості класів, інших особливостей організації освітнього процесу в закладі, можна обмежитись цими «класними кімнатами», не виокремлюючи окремих ресурсів за предметами навчання.

Створення віртуальних класів. Одним із найперших кроків у дистанційному навчанні, що значною мірою оптимізуватиме освітній процес, є створення віртуальних класів. Вони дають можливість не лише згрупувати здобувачів освіти, а й координувати, моніторити й оцінювати їхню навчальну діяльність.

Для створення віртуальних класів найпростішими та досить розповсюдженими є Гугл Клас (Classroom) та віртуальний клас ClassDoJo.

– **ГуглКлас** (Classroom <https://classroom.google.com>) це безкоштовний інструмент від компанії GOOGLE (Google Apps for Education), призначений спеціально для освітніх цілей. До такого віртуального класу можна додати до 250 користувачів, серед яких можуть бути не лише організатор та учні, а також їхні батьки та інші вчителі. Платформа має простий інтерфейс, який підтримує українську мову, що дозволяє дуже швидко розібратися у принципах використання цього інструмента як педагогам, так і учням та їхнім батькам.

Зауважимо, що учитель може створити віртуальні класи для кожного класу, в якому він працює. Також інструмент ГуглКлас дозволяє створювати різні завдання як для всього класу, так і для окремих груп; швидко здійснювати контроль за їх виконанням та оцінювати їх.

Необхідно звернути увагу, що користувачі ГуглКласу повинні мати власний обліковий запис Гугл (власний акаунт), на який зазвичай вводяться вікові обмеження. Користувачі з України повинні досягнути 13-річного віку. Для можливості користуватися цим сервісом користувачам молодше 13 років, необхідно звернути увагу їхніх батьків на те, що вони повинні допомогти створити такий обліковий запис і здійснювати контроль та керувати цим записом за допомогою додатку Family Link (<https://families.google.com/intl/ru/familylink/>).

– **ClassDoJo** (<https://www.classdojo.com/uk-ua/?redirect=true>) є безкоштовним вебінструментом,

представленим підрозділом Ed-tech компанії Y Combinator для організації віддаленої взаємодії в класному колективі між учнями, педагогами та батьками. Платформа є гейміфікованою і спрямована в цілому на вікові групи дошкільної та початкової освіти. Але її з успіхом можна використовувати і у більш старших класах. ClassDoJo дозволяє учителю організувати повноцінний дистанційний навчальний процес зі зворотнім зв'язком між усіма учасниками, контролем виконання завдань, обміном мультимедійним контентом тощо.

Для залучення дітей до навчання з використанням цього інструмента, необхідно обов'язково отримати згоду батьків та залучитися їхньою підтримкою щодо контролю використання гаджетів та Інтернету. Приєднання учасників здійснюється за згенерованим QR-кодом, лінком або запрошенням, які передаються учаснику будь-яким шляхом (електронна пошта, SMS-, MMS-, Viber-повідомлення, паперовий варіант тощо).

Проведення онлайн-зустрічей (уроки, лекції, вебіари, індивідуальне й групове консультування та інші форми взаємодії зі здобувачами освіти). Зворотній зв'язок зі здобувачами освіти обов'язковий, адже «живе спілкування», хоча й у онлайн режимі, є зручним, цікавим і продуктивним інструментом професійної діяльності вчителя. Організувати такі зустрічі вчитель може за допомогою різних інструментів. Активно використовуються такі платформи для дистанційного спілкування:

– **Google Hangouts** (<https://hangouts.google.com>) є умовно безкоштовним інструментом для організації відеоконференц-зв'язку, який надає компанія GOOGLE. Він дозволяє проводити онлайн відеозустрічі з невеликою групою активних учасників до 10 осіб (учитель + 9 учнів), тривалість яких є необмеженою. Додатковими можливостями є демонстрація робочого столу та додатків, що на ньому відкриті для учасників сеансу; обмін текстовими повідомленнями у чаті; можливість підключення Google Drive та інших інтегрованих додатків. Також можна здійснити відеозапис зустрічі та організувати онлайн-трансляції заходу в мережі засобами відеохостингу YouTube, редагувати запис трансляції безпосередньо у браузері після її закінчення і використовувати цей запис у подальшому навчальному процесі. Умовою використання цього інструмента є наявність облікового запису користувача GOOGLE, аналогічно як і користувачів ГуглКласу з усіма вказаними вимогами.

– **Zoom** (<https://zoom.us>) – умовно безкоштовна платформа, що надає послуги віддаленого конференц-зв'язку. У системі є можливість використовувати вбудований чат, здійснювати демонстрацію екрану комп'ютера або мобільного пристрою, а це дає можливість використовувати власні презентації, мультимедійний контент чи роботу запущених програм. Також можливо здійснювати запис відеозустрічі з подальшим збереженням на локальному комп'ютері чи у хмарних сховищах. При використанні безкоштовного варіанту, платформа дозволяє об'єднати у відеоконференції одночасно до 100 учасників, але встановлюється обмежений ліміт часу проведення заходу – до 40 хвилин. Цих можливостей цілком і повністю вистачає для організації онлайн-відеоуроків у класі з будь-якою кількістю учнів та, навіть, проведення батьківських зборів.

Для організації відеозустрічі необхідно виконати попередню реєстрацію на офіційному сайті. Це можна зробити, пройшовши весь шлях, або використавши дані облікового запису користувача GOOGLE чи соціальної мережі Facebook та встановити на комп'ютер або мобільний пристрій застосунок «Клієнт конференцій Zoom». Його можна завантажити з офіційного сайту або з Play Маркету для мобільних пристроїв. Для учнів достатньо встановити сам застосунок «Клієнт конференцій Zoom». Отримавши запрошення, у якому міститься дата, час проведення, покликання, ідентифікатор конференції та пароль (за потреби), учні переходять за покликанням або вводять ідентифікатор, пароль (за потреби) і своє ім'я у відповідні поля програми й отримують доступ до зустрічі.

Запрошення генерується автоматично на сайті платформи під час організації конференції, а шляхи передачі цього запрошення оговорюються з учнями та їхніми батьками заздалегідь.

Віртуальна інтерактивна дошка Padlet. **Padlet** (<https://padlet.com>) є інструментом, що демонструє віртуальну дошку, на якій можна розмістити будь-який контент і використовувати його у навчальній діяльності. Цей контент може змінювати і розміщувати як адміністратор

дошки, так і користувач (залежить від налаштувань дошки). Застосунок має інтуїтивно зрозумілий інтерфейс, який легко опанувати. У процесі роботи в одному обліковому записі користувача може бути створено декілька дошок на різну тематику, за допомогою яких можна організувати проєктну діяльність здобувачів освіти, виконання ними індивідуальних завдань чи просто концентрації інформації з різної тематики в одному місці.

Для використання цього інструмента, як учителям так і учням, потрібно створити обліковий запис. При його створенні можна використати повний варіант проходження процедури або ж використати дані облікового запису користувача GOOGLE чи Microsoft. Приєднатися до створеної дошки можна за допомогою її лінка (покликання), який повідомляється іншому користувачеві у визначений спосіб. Учні також можуть створити власну дошку, до якої приєднати учителя та своїх товаришів, створивши таким чином Padlet-сферу класу. Інформація з цих дошок може бути опублікована у Гугл Класі, а також у соціальних мережах Фейсбук і Твітер.

Онлайн-сервіс для інтерактивного опитування учнів Mentimeter. Застосунок Mentimeter (<https://www.mentimeter.com>) – умовно безкоштовний, англomовний ресурс з інтуїтивно зрозумілим інтерфейсом, який надається однойменною шведською кампанією Mentimeter. Дозволяє створювати інтерактивні презентації з інтеграцією опитування для учнів і відразу отримувати зворотній зв'язок з ними у вигляді відповідей. Підходить для організації рефлексії, мозкового штурму та інших прийомів під час проведення занять. Цей інструмент також можна використовувати під час проведення виховних заходів чи віддалених онлайн-уроків. Є можливість імпортувати презентацію, створену раніше за допомогою програми PowerPoint чи застосунку Google Slides, додавши до неї можливості Mentimeter. Але ця функція передбачена лише для платного варіанту використання.

Для використання цього застосунку необхідно пройти реєстрацію, заповнивши вказані необхідні поля або скористатися обліковими записами користувача GOOGLE чи соціальної мережі Facebook. Учасники опитування приєднуються за покликанням і кодом, які демонструються у верхній частині екрану під час презентації, або за допомогою цього ж покликання чи згенерованого QR-коду. Покликання чи QR-код передається учасникам у заздалегідь визначений спосіб і є активним у безкоштовній версії впродовж двох днів.

Онлайн сервіс Kahoot для створення вікторин, дидактичних ігор і тестів. Kahoot (<https://kahoot.com>) – умовно безкоштовний англomовний онлайн-сервіс навчального призначення для створення інтерактивних ігор, вікторин, опитувальників за певною темою. Цей ресурс дозволяє залучити учнів до онлайн-змагання та одразу побачити результати кожного з них. Процес рефлексії чи обговорення якогось питання з використанням інструмента Kahoot може перетворитися у справжню цікаву гру.

Для створення контенту за допомогою Kahoot необхідно пройти реєстрацію, обравши запропоновані ролі та використавши дані облікового запису користувача GOOGLE чи Microsoft. Скористатися створеним контентом учні можуть, перейшовши за покликанням <https://kahoot.it>. На цій сторінці треба ввести код гри, який генерується автоматично і передається учасникам та продовжити.

Приємною новиною для користувачів навчальних онлайн сервісів є те, що деякі з них відкривають можливість безкоштовного використання їх повного функціоналу на час карантину, пов'язаного з розповсюдженням COVID-19. Такою, для прикладу, є платформа Kahoot.

Отож, вибір інструментів для організації дистанційної взаємодії з учнями під час карантину залежить, з одного боку, від компетентнісного досвіду учасників освітньої діяльності, а з іншого – від технічних можливостей Інтернету та електронних пристроїв, які використовуються в освітньому процесі.

Корисні посилання, на яких можна знайти цікаві застосунки для роботи з учнями:

1. Все про інструменти Google для навчання з інструкціями.

URL: <https://teachfromhome.google/intl/uk/>

2. Огляд 37 різних веб-ресурсів, які учитель може використовувати в своїй роботі. URL: http://marinakurvits.com/37_veb_servisov_dla_uchitel%D0%B0/

3. Вчителі різних предметів діляться досвідом роботи з різними веб-застосунками в умовах карантину. URL: <https://goo.su/0zzL>
4. Докладна інструкція з використання онлайн-тестів на освітній платформі «На Урок». Просто! Швидко! Ефективно! URL: <https://cutt.ly/yapJgWt>
5. Інтелектуальна карта з дібраним переліком великої кількості Інтернет-сервісів, які можуть бути використані учителем для організації навчальної діяльності. URL: <https://goo.su/0ZzL>
6. Портал «Нові знання». Складова всеукраїнського проекту «КУРС: Освіта». Дає можливість налагодити ефективний зв'язок між усіма учасниками освітнього процесу. URL: <https://nz.ua>
7. Оперативна інформація МОН України щодо роботи в умовах карантину. URL: <http://mon-covid19.info>

Учні можуть під час карантину безкоштовно користуватися послугами освітньої мережі «Щоденник.ua». Ця Всеукраїнська безкоштовна освітня мережа формує унікальне електронне середовище для вчителів, учнів та їхніх батьків. Проект працює за підтримки Міністерства освіти і науки України, Інституту інноваційних технологій і змісту освіти, управлінь освіти.

З метою ефективної організації означеної роботи з учнівством у період карантину рекомендуємо добірку інформаційних матеріалів для організаторів виховного процесу. Дані ресурси можна використати для конструювання завдань, перегляду та обговорення у форумах чи в соціальних мережах роликів, мультфільмів, фільмів, проходження тестів, виконання вправ різного спрямування тощо.

Пропонуємо короткий перелік цікавих і корисних ресурсів:

1. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: <http://www.mon.gov.ua/>
2. Дистанційне навчання школярів. URL: <http://virtualschool.org.ua> on-line
3. Система дистанційної підтримки навчання у школах, ліцеях та гімназіях України. URL: <http://disted.edu.vn.ua/>
4. Сайт інструментів самопізнання та планування особистого розвитку. URL: <http://hucato.com>
5. Тренування з проходження тестів. URL: <http://testportal.org.ua>
6. Портал інтерактивних знань. URL: <http://znannya.org>
7. Портал «Учительський журнал онлайн». URL: <http://teacherjournal.in.ua/>
8. Портал «Острів знань». URL: <http://ostriv.in.ua/>
9. Портал «Словники України» онлайн». URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>
10. Бібліотека української поезики. URL: <http://poetyka.uazone.net/>
11. Бібліотека школяра. URL: <http://www.ukrtvory.com.ua/>
12. Вікіпедія. Є можливість обрати українську мову. Вільна енциклопедія. URL: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
13. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://nbuv.gov.ua/>
14. Розробки уроків. URL: <http://www.uroki.net/docrus.htm>
15. Бібліотека світової літератури (оригінали та переклади). URL: ae-lib.org.ua/
16. Електронна бібліотека «Джерело» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ukrlib.com
17. Бібліотека Українського центру. URL: <https://goo.su/0zYe>
18. Національна бібліотека України для дітей з віртуальною бібліографічною довідкою. URL: <http://chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/>
19. Методичний портал (електронний каталог аудіо-, відео-, інших навчально-методичних матеріалів). URL: <http://metodportal.net/>
20. Мій кращий урок: сайт Київського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів [методичні розробки навчальних занять учителів Київщини]. URL: www.bestlessons.at.ua
21. Онлайн школа «На урок» для учнів. URL: доступу: <https://naurok.ua/>

Поради щодо організації та проведення уроків у дистанційному режимі

У синхронному режимі учні можуть:

- виконувати тести на платформах Google Classroom, Naurok, Moodle тощо за вибором вчителя та з урахуванням можливостей учня;
- виконувати письмові роботи, у тому числі диктанти, із використанням відеоінструментів Skype, Zoom тощо;

- брати участь в усних формах контролю (усний переказ, читання напам'ять вірша та прозових текстів, презентація та захист проєктів тощо) із використанням відеоінструментів Skype, Zoom індивідуально або в групах;
- брати участь в онлайн-семінарах та онлайн-форумах із використанням відеоінструментів Skype, Zoom або в чатах на платформах дистанційного навчання (наприклад, Moodle) у закритих групах Facebook тощо;
- виконувати інші завдання, запропоновані учителем.

В асинхронному режимі учні можуть:

- виконувати завдання на одній з платформ (Google Classroom, Naurok, Moodle тощо за вибором учителя);
- виконувати письмові роботи у текстових редакторах (Word тощо) або у зошитах та надсилати вчителю файли з виконаними завданнями електронною поштою, в один із месенджерів (Viber, WhatsApp, Facebook тощо) або іншими засобами поштового зв'язку (за відсутністю технічних засобів навчання або доступу до мережі Інтернет);
- писати диктанти з використанням аудіо або відеозаписів, створених та надісланих вчителем;
- знімати на відео або записувати аудіо усних відповідей та надсилати файли вчителю засобами електронного зв'язку;
- виконувати інші завдання, запропоновані вчителем.

Отже, якими формами, методами та ресурсами для організації дистанційного навчання користуватися – вирішують виключно заклади освіти і педагоги, які беруть участь у цьому процесі.

Нами досліджено й систематизовано деякі цікаві онлайн-застосунки, які можуть використовувати педагоги-технологи у власній професійній діяльності, зокрема – у процесі організації дистанційного навчання. Розглянемо їх детальніше.

Можна й самостійно створювати **дидактичні онлайн-ігри**. Для цього заходимо на сайт за покликанням: <https://jeopardylabs.com/> (реєструватися не потрібно, відразу розпочинаємо роботу). Натискаємо кнопку Create a Jeopardy Game, вводимо пароль, який легко запам'ятати (саме через цей пін можна буде віднайти створену гру, якщо випадково адресу буде втрачено). Після цього натискаємо кнопку Start Building.- і гра завантажується. Після цього вводимо назву, а також назви категорій. Натиснувши на будь-яке поле, наприклад, 100, 200, 300, 400 чи 500, ми викликаємо завантаження вікна вводу запитання та правильної відповіді. Для прикладу використано дію додавання. У лівій частині запитання, у нашому випадку « $25+42=?$ », а в правій – відповідь «67». Далі натискаємо кнопку Continue. Повторюємо ці самі дії з іншими полями, кількість яких залежатиме від нашого вибору. Незаповнені поля в готовому варіанті не відображаються. Отож гра готова, залишилося тільки зберегти (у прикладі заповнено одне поле) для цього натискаємо Save and Finish. У кінцевому підсумку ми можемо обирати кількість команд – «teams», додавати / редагувати – «edit», роздрукувати гру – «print», завантажити – «download» та поділитися посиланням – «share».

Онлайн-сервіс для **створення кросвордів** має таке покликання: <https://crosswordlabs.com/> Цей онлайн-інструмент також не потребує реєстрації, лише одноразовий пароль. Для початку роботи введіть назву; упишіть правильну відповідь, через пробіл – запитання, і програма автоматично згенерує ваш кросворд, яким ви зможете поділитися онлайн через пошту, Facebook, Viber, Telegram тощо; можете скористатися функцією пошуку вже готових кросвордів (за допомогою кнопки Find a Crossword), вводячи в рядку пошуку потрібну тему українською мовою.

Поради щодо проведення дистанційних уроків

1. Мінімум пояснень, максимум інтерактиву.
2. Учням надавати чіткі інструкції щодо використання вебресурсів, послідовності виконання завдань, особливостей контролю тощо.
3. Використовувати відеопояснення навчального матеріалу.

4. Поєднувати цифрові завдання, роботу з підручником та робочим зошитом.
5. Організувати онлайн-зустрічі для тих учнів, кому потрібна консультація (за розкладом).

Поради щодо завдань для учнів

1. Використовувати 2-3 вебсервіси.
2. Не перевантажувати учнів завданнями, достатньо запропонувати виконати 1-2 завдання.
3. Залучати учнів до творчої діяльності, активного навчання. Процес навчання відбувається тоді, коли учні щось роблять з матеріалом. Тому завдання «прочитай параграф або прочитай цей текст» є досить загальним. Учні мають виконати певну дію: бути готовими переказати, можливо дати відповіді на запитання, або поставити запитання, за матеріалами скласти таблицю, намалювати схему понять, укласти стрічку подій, які розглядалися.
4. Онлайн-тести можна створювати в Google-формах, а також на спеціалізованих платформах, наприклад <https://naurok.ua/>, <https://quizlet.com/latest>, <https://www.classtime.com/uk/>, <https://quizizz.com/> тощо за вибором вчителя, враховуючи можливості учнів. Завдання, підготовлені вчителем за допомогою електронних засобів, можуть містити інструмент для самооцінювання учнів в ігровій формі, що сприятиме підвищенню мотивації учнів до їх виконання.
5. При виконанні письмових робіт, у тому числі диктантів, використовувати відеоінструменти Skype, Zoom тощо.
6. При виконанні завдань можна запропонувати учням зняти відео або записати аудіо усних відповідей та надіслати файли вчителю будь-яким зручним способом.
7. Наявність зворотного зв'язку від учнів щодо ознайомлення із запропонованими завданнями (чи можуть вони технічно виконати і надіслати їх у визначений термін).
8. За відсутністю технічних засобів навчання або доступу до мережі Інтернет тестові та письмові роботи учні виконують у зошитах, фотографують і надсилають вчителю файли з виконаними завданнями електронною поштою, використовуючи соціальні мережі або інші засоби поштового зв'язку (може бути і скринька біля закладу освіти).

Поради щодо оцінювання

1. Оцінювати можна в синхронному або асинхронному режимі. Синхронний режим – це більш об'єктивне оцінювання, але воно вимагає відповідного технічного забезпечення у вчителя та всіх учнів. Асинхронний режим більш гнучкий, учні можуть виконувати завдання у зручний час, але він менш об'єктивний.
2. Результати оцінювання можна фіксувати в електронному щоденнику, якщо такий є, або надсилати дитині індивідуально, використовуючи стислі повідомлення, електронну пошту, месенджери, платформи навчання тощо.

Оприлюднення списку оцінок для всього класу є недопустимим.

Організація освітнього процесу і в умовах очного, і в умовах дистанційного навчання не повинна призводити до перевантаження учнів та має забезпечувати безпечні та нешкідливі умови здобуття освіти.

Ще одним із трендів розвитку освіти в майбутньому може стати **змішане (гібридне) навчання**. Таке навчання може здійснюватися асинхронно, коли частина матеріалу дається учням для самостійного опрацювання, а інша частина – вивчається з усіма учнями синхронно, зокрема очно чи дистанційно. Такий підхід дозволяє отримати гнучкий графік для груп учнів із різними рівнями навчальних досягнень та з різними потребами, сприяє індивідуалізації навчання, зростанню ефективності й поліпшенню доступності навчання. Однією з моделей змішаного навчання може бути «Перевернутий клас». Ця модель добре підходить для школи й поєднує індивідуальне онлайн-навчання та навчання разом у класі (Джерело: Classifying K–12 Blended Learning By Heather Staker and Michael B. Horn, 2012).

Кількість фронтальних та індивідуальних видів мовленнєвої діяльності, їх контроль

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 28.04.2006 № 1/9-301 «Вимоги до виконання письмових робіт учнів загальноосвітніх навчальних закладів з

української мови і літератури та зарубіжної літератури у 5-11 класах» **основними видами класних і домашніх письмових робіт учнів з української мови** є класні й домашні вправи (кількість домашніх вправ – одна або дві (на розсуд учителя), але не більше двох; якщо ж уроки спарені, то для виконання вдома пропонується дві або три вправи); словникові диктанти (кількість слів у словниковому диктанті: 12 – у 5 класі, 24 – у 6-7 класах, 36 – у 9-10 класах, 48 – в 11 класі); навчальні диктанти, твори й перекази; самостійні роботи; тестові завдання (як відкритої, так і закритої форм); складання таблиць, схем, написання конспектів (у старших класах), робота зі словниками та інші види робіт, передбачені чинними програмами.

Кількість фронтальних та індивідуальних видів контрольних робіт з української мови зменшено. **Увага! З метою уникнення перевантаження учнів, для об'єктивного оцінювання їхніх навчальних досягнень знято з фронтальних видів контрольних робіт аудіювання та читання мовчки, однак такі види робіт можна і треба проводити як навчальні.** Зазначені зміни є початком до поступового переформатування видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання мовчки) відповідно до вимог Програми міжнародного оцінювання учнів – PISA, що оцінює читацьку грамотність учнів, визначає здатність особи до широкого розуміння тексту, пошуку нової інформації, осмислення й оцінювання змісту та форми тексту тощо.

Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 5-9 класах

	5 кл.		6 кл.		7 кл.		8 кл.		9 кл.	
Усього годин	122		122		88		70		70	
Години з РМ	24		23		22		16		19	
	I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
Фронтальні види контрольних робіт										
Перевірка мовної теми	4	4	4	4	3	3	2	2	2	2
Письмо: переказ	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
твір	-	-	-	1	-	1	1	1	1	1
Правопис: диктант	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Індивідуальні види контрольних робіт										
Говоріння: діалог	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-
усний переказ	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-
усний твір	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1
читання вголос	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1

Фронтальні та індивідуальні види контрольних робіт у 10-11 класах

Рівень	Рівень стандарту		Філологічний рівень	
Фронтальні види контрольних робіт				
Форми контролю	I	II	I	II
Перевірка мовної теми	2	2	3	3
Письмо: есе	2	3	1	1
переказ	-	-	1	1
твір	-	-	1	1
Індивідуальні види контрольних робіт				
Говоріння: діалог	1	-	1	-

усний переказ	1	-	1	-
уний твір	-	1	-	1

* Основною формою перевірки мовної теми є тестові завдання.

** Основною формою перевірки орфографічної й пунктуаційної грамотності є текстовий диктант.

Мінімальну кількість фронтальних видів контрольних робіт учитель на власний розсуд має право збільшувати, що залежить від рівня підготовленості класу, здібностей конкретних учнів, умов роботи тощо.

У **8-9 класах** з поглибленим вивченням української мови потрібно обрати види контрольних робіт, пропорційно збільшити їх кількість та кількість уроків розвитку мовлення.

Фронтально оцінюються диктант, письмовий переказ і письмовий твір (навчальні чи контрольні види робіт), мовні знання й уміння, запис яких здійснюється на сторінці «Зміст уроку» класного журналу.

Індивідуально оцінюються **говоріння** (діалог, усний переказ, усний твір) і **читання вголос**. Для цих видів діяльності не відводять окремого уроку, проте на початку семестру визначають окрему колонку без дати на сторінці «Облік навчальних досягнень» класного журналу. У I семестрі проводять оцінювання таких видів мовленнєвої діяльності, як **усний переказ, діалог**, у II семестрі - **усний твір і читання вголос** (останній вид контролю здійснюється лише у 5–9 класах). **Увага!!!** Результати оцінювання **говоріння (діалог, усний переказ, усний твір) і читання вголос** протягом семестру **виставляють у колонку без дати й ураховують у семестрову оцінку**, тому доцільно ці колонки у класному журналі створити на початку семестру.

Повторне оцінювання із зазначених видів мовленнєвої діяльності не проводять.

Фронтальні та індивідуальні види контролю в умовах карантину проводяться з урахуванням матеріально-технічних можливостей закладу освіти, учителя-філолога. Педагог на свій розсуд може визначати вид та зміст завдань. Необхідні рішення щодо організації освітнього процесу, зокрема з української мови, можуть прийматися рішенням методичних об'єднань учителів-філологів.

Перевірка мовних знань і вмінь здійснюється за допомогою завдань, визначених учителем (тестові завдання, диктант тощо), що залежить від змісту матеріалу, який вивчено. Диктант проводять за традиційною методикою упродовж уроку. На виконання тестових завдань відводять орієнтовно 20 - 25 хвилин уроку, решту уроку можна використати на виконання завдань для навчання аудіювання, читання мовчки (дивитися **Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій в процесі вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах** (лист МОН України від 29.12.06 № 1/9-795)).

Середнім арифметичним оцінок за зміст і грамотність є оцінка за контрольний твір та переказ, яку виставляють в колонці з датою написання роботи (напис «Твір», «Переказ» у колонці не роблять).

Перевірка різних видів мовленнєвої діяльності у 5 – 11 класах здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти».

Під час оцінювання навчальних досягнень учнів з української мови іноді виникають проблемні питання, які потребують такого розв'язання:

- допущені позиційні помилки (чергування у-в, і-й) визначають як орфографічні (під час перевірки власних висловлень ЗНО це питання уніфіковано);
- за умови відсутності учня на одному зі спарених уроків під час написання контрольного твору/есе, переказу учителю рекомендуємо підготувати індивідуальне завдання для виконання його учнем упродовж одного уроку.

Оскільки уже набрав чинності оновлений правопис української мови, то допустимими є вимоги і не оновленого і оновленого 2019 року варіантів українського правопису, наприклад: *священик і священник* (основні зміни подано у дописах від 14.06.2019 та 31.08.2019 на блозі «Паланка словесника»).

Перевірку контрольних робіт учитель здійснює в термін до наступного уроку.

Аналіз результатів контрольних письмових творів і переказів, а також контрольних диктантів учні виконують у робочих зошитах.

Кількість, призначення і перевірка учнівських зошитів.

Кількість робочих зошитів з української мови визначається за класами: у 5-9 класах – по два зошити; у 10-11 класах – по одному зошиту. Для контрольних робіт з української мови в усіх класах використовують по одному зошиту.

Для навчальних і контрольних видів письмових робіт використовують зошити в лінію (з позначеним берегом), які мають 18 або 24 сторінок (у 10-11 класах зошит для навчальних робіт може бути більшим за обсягом).

Зошити для контрольних робіт мають зберігатися в школі протягом навчального року (для конкретного класу до дати, зазначеної у відповідному документі про структуру навчального року).

Зошити для навчальних класних і домашніх робіт з української мови перевіряють у 5-6 класах – двічі на тиждень; у 7-9 класах – 2-3 рази на місяць; у 10-11 класах – двічі на місяць. Ведення зошитів оцінюють від 1 до 12 балів. **Зверніть увагу, за умови відсутності учня на уроках протягом місяця в колонці за ведення зошита необхідно зазначати н/о (нема оцінки).** Оцінку за ведення зошитів з української мови виставляють у класний журнал (колонка «Зошит») щомісяця в кожному класі протягом семестру та враховують як поточну до найближчої тематичної. Цю ж оцінку доречно поставити в зошиті учня на тій сторінці, де записана остання учнівська робота, позначаючи це, наприклад, так:

Зошит – 8 балів

Під час оцінювання зошита з української мови слід ураховувати **наявність різних видів робіт** (класних і домашніх); **грамотність** (якість виконання робіт відповідно до критеріїв оцінювання); **охайність**; **уміння правильно оформлювати роботи** (дотримання вимог орфографічного режиму).

Записи в зошиті учні виконують **кульковою ручкою з синім чорнилом чи його відтінками** (для підкреслення членів речення, позначення значущих частин слова, оформлення таблиць, схем тощо використовують простий олівець); **між класною й домашньою роботами пропускають два рядки** (між видами робіт, що входять до складу класної чи домашньої роботи, рядків не пропускають). Дату класної, домашньої та контрольної роботи з **української мови** в 5-11 класах оформляють так: у **першому рядку дату записують словами, а у другому – вид роботи** (класна, домашня), наприклад:

Сьоме вересня

Класна робота

У зошитах для контрольних робіт з української мови в усіх класах записують дату й лише назву роботи, наприклад:

П'ятого лютого

Диктант

Після заголовків, назв видів робіт крапку не ставлять.

Зразок підпису зошита:

*Зошит
для робіт з української мови
учня 5 - А класу*

*Тернопільського навчально-виховного комплексу
«Школа-ліцей № 6 ім. Н. Яремчука»
Захарченка Сергія*

*Зошит
для контрольних робіт
з української мови
учениці 7 - В класу
Жуківської загальноосвітньої школи
I - III ступенів ім.Б.Лепкого
Бережанської районної ради
Устенко Олени*

Прізвище та ім'я учня/учениці записують в родовому відмінку однини. У кінці підпису зошита крапку не ставлять.

Неправильний запис учень повинен охайно перекреслити (а не брати у дужки, витерти гумкою, знебарвити білилом).

Записи, помітки й виправлення в учнівських письмових роботах учителю слід виконувати ручкою з червоним чорнилом.

Виявлені помилки позначають так:

- **орфографічні, пунктуаційні та граматичні** помилки на вивчені вже правила підкреслюють **горизонтальною рискою** й на березі зошита у цьому ж рядку вказують тип помилки (l – орфографічна, v – пунктуаційна, Г – граматична), помилки на ще не вивчені правила виправляють, перекреслюючи їх скісною рискою (/) й надписуючи потрібну літеру чи розділовий знак, проте її не враховують при виставленні оцінки;
- **лексичні** (неточність у слововживанні, тавтологія, росіянізми тощо), **стилістичні** (стильова невідповідність чи одноманітність дібраних мовних засобів тощо) та **змістові помилки** (логічні – порушення послідовності викладу, недоречний поділ тексту на абзаци, фактичні – неправильно вказано дату, власну назву тощо) підкреслюють **горизонтальною хвилястою рискою** й на березі зошита у цьому ж рядку вказують тип помилки (Л – лексична, С – стилістична, З – змістова помилка).

Методично правильно організоване виконання й оформлення письмових робіт та їх контроль з боку вчителя позитивно впливає на формування важливих якостей особистості (відповідальності, дисциплінованості, охайності, самостійності), стимулює учня до систематичної наполегливої праці та порядку.

Обсяг і характер домашніх завдань

У листі Міністерства освіти і науки України від 29.10.2007 № 1/9-651 «Про обсяг і характер домашніх завдань учнів загальноосвітніх навчальних закладів» зазначено, що основною метою домашніх завдань є закріплення, поглиблення і розширення знань, набутих учнями на уроці; підготовка до засвоєння нового матеріалу; формування в дітей уміння самостійно працювати; розвиток їх пізнавальних інтересів, творчих здібностей тощо.

Ефективність домашніх завдань визначає дотримання певних вимог до їх організації: розуміння учнями поставлених перед ними навчальних завдань; урахування вікових та індивідуальних особливостей школярів, їхніх пізнавальних можливостей, специфіки кожного навчального предмета, складності матеріалу, характеру завдань та ін.; формування загальнонавчальних умінь і навичок (уміння правильно розподіляти час, встановлювати послідовність виконання завдань, виділяти головне, використовувати попередньо вивчений матеріал, застосовувати наявні знання тощо).

Для визначення форми, характеру, змісту, обсягу домашніх завдань, методів їх організації необхідно враховувати специфіку навчального предмета, пізнавальні можливості учнів, їх вольові якості та уподобання тощо.

Домашні завдання можуть бути як усні, так і письмові; індивідуальні, що заохочують, стимулюють школяра до навчання, пізнання, розвивають індивідуальні здібності та інтереси дитини; групові та парні, що направлені на дослідницьку, пошукову, аналітичну роботу, співпрацю, співдружність тощо; репродуктивного, конструктивно-варіативного та творчого характеру.

Домашні завдання можна диференціювати залежно від рівня підготовки учнів, їхніх індивідуальних особливостей сприйняття, пам'яті, мислення, урізноманітнюючи при цьому зміст домашніх робіт та їх характер.

Згідно з Державними санітарними правилами і нормами влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу (ДСанПіН 5.5.2.008-01), **обсяг домашніх завдань з усіх предметів має бути таким, щоб витрати часу на їх виконання не перевищували у 5-6-му класах – 2,5 години; у 7-9 класах – 3 години; у 10-12 класах – 4 години.** Наприклад: якщо у 5 класі за розкладом п'ять уроків, то на виконання домашнього завдання з кожного навчального предмета п'ятикласник може витратити лише 0,5 години ($2,5 : 5 = 0,5$); якщо у 10 класі за розкладом шість уроків, то на виконання домашнього завдання з кожного предмета десятикласник може витратити 40 хвилин ($4 \text{ години} * 60 \text{ хвилин} : 6 \text{ навчальних предметів} = 40 \text{ хвилин}$).

Не рекомендовано давати домашні завдання на канікули, вихідні та святкові дні.

Добір завдань для домашньої роботи, інструктаж щодо їх виконання (повний, стислий, конкретний тощо) учитель планує завчасно і **фіксує в поурочному плані-конспекті уроку.**

Домашнє завдання можна давати з предметів інваріантної частини навчального плану, із будь-якого розділу програми, але тоді, коли його доцільність умотивована.

Успішне виконання домашніх завдань значною мірою залежить від співпраці учителя з батьками учнів. Важливо переконати батьків у тому, що дотримання оптимального режиму виконання домашніх завдань, їхня посильна допомога і контроль за виконанням сприятимуть розв'язанню основної мети навчальної домашньої роботи. Учитель повинен знайомити батьків з основними програмними вимогами до навчальних предметів, усного та писемного мовлення школярів, повідомляти батьків про результати виконання домашніх завдань.

Давати домашнє завдання можна на будь-якому етапі уроку (допис на сторінці «Головна» блогу «Паланка словесника» від 06.05.2020).

Не припустимим є оголошення домашнього завдання під час чи після дзвінка на перерву, після уроків, оскільки воно не фіксується дітьми вповні, учні позбавлені можливості ставити запитання, а вчитель не встигає пояснити суть завдання.

Форми перевірки домашнього завдання можуть бути різними: фронтальна, індивідуальна, колективна, само-, взаємоперевірка, творча тощо. Вибір форми контролю залежить від змісту, виду і мети завдання.

Система оцінювання сучасного освітнього процесу

В умовах нового формату освітньої діяльності в Україні постає питання пошуку досконалих методів вимірювання рівня навчальних компетентностей. У сучасній педагогіці серед таких методів виокремлюють усне опитування, письмову роботу, інтерв'ю та тестування.

Оцінюючи результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, необхідно урізноманітнювати завдання, враховуючи всі рівні когнітивного домену (мисленнєвої діяльності). Рівень знань вважається найнижчим рівнем, який вимагає від учнів згадування раніше засвоєного матеріалу (завдання на перевірку знання термінології, фактів, визначень, класифікацій, правил, методів тощо). Рівень розуміння вимагає інтерпретації матеріалу, трансформації текстового матеріалу мовою креолізованого тексту - таблиць, графіків, рисунків тощо. Рівень застосування характеризується здатністю учнів використовувати вивчений матеріал у новій ситуації. До цієї когнітивної категорії належить застосування знань, законів, закономірностей у практичних ситуаціях, розрахунки з використанням

вивчених алгоритмів тощо. Рівень аналізу – здатність розкласти ціле на частини. Прикладами завдань, що стосуються аналітичних здібностей, можуть бути такі, що потребують зробити певні припущення, розрізнити факти та наслідки, виділення суттєвого. Рівень синтезу – складання цілого з частин. Прикладами завдань що характеризують здатність до синтезу, можуть бути такі, що потребують складання відбору ознак, характеристик, дій або експерименту в конкретній ситуації, створення нових прикладів, формулювання класифікаційних принципів. Рівень оцінювання характеризується здатністю учнів давати критичну оцінку процесам, явищам, особливостям, умінням доводити та аргументувати свою думку, висловлювати власну позицію. Використання завдань вищого когнітивного рівня (вищого мисленнєвого порядку) є надзвичайно важливим з огляду на необхідність формування в учнів критичного мислення – важливою ключової навички сьогодення.

Критичне мислення – це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності / цінності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини і альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем і приймати зважені рішення, тобто чому довіряти та що робити далі. Більше інформації про ключові характеристики та вправи для розвитку критичного мислення розміщено за покликаннями: <https://nus.org.ua/articles/krytychne-myslennya-2>; <https://studway.com.ua/kritichnemislennya/>; <http://etwinning.com.ua/content/files/659841.pdf>.

Одним із перспективних шляхів запровадження компетентнісного навчання є застосування компетентнісно орієнтованих завдань. Якщо компетентність визначається спроможністю школярів застосовувати предметні знання, уміння й навички та науково-ціннісні установки у практичній діяльності й повсякденному житті, то компетентнісно-орієнтовані завдання – головний засіб формування предметної компетентності учнів і перевірки та оцінювання рівня сформованості предметної компетентності - комунікативної.

Структура компетентнісно зорієнтованих завдань передбачає наявність таких складників:

- стимул щодо виконання завдання: опис життєвої ситуації, суперечність проблемної ситуації, цікава невідома раніше інформація тощо;
- формулювання завдання у задачній формі, яке передбачає наявність у ньому таких складників, як сформульованої у формі запитання чи завдання вимоги (мети), умов (відомого) та шуканого (невідомого);
- джерело інформації: мовні дані, які необхідні для виконання завдання у випадку, коли їх недостатньо за умовами завдання.

Зразок (бланк) оформлення результатів виконання завдання пропонується у випадках, коли передбачена структурована відповідь – заповнення таблиці, схеми тощо.

В умовах запровадження зовнішнього незалежного оцінювання особливого значення набуває тестова форма контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів.

Тестування – метод, який більше ніж інші відповідає критеріям якості при визначенні рівня теоретичних знань, умінь і навичок учнів. Використання тестів в освітньому процесі дасть можливість перевірити значний обсяг вивченого матеріалу і швидко діагностувати оволодіння навчальним матеріалом значною кількістю учнів. Укладаючи тестові завдання у тести, потрібно звертати увагу на різноманітність та їх кількість. Укладання тестових завдань – процес цікавий, але нелегкий. З метою формування навичок укладання тестових завдань рекомендуємо ознайомитися з методичними рекомендаціями для розробників тестових завдань Ю. Пасіхова, сертифікованого випускника програми USAID («Програма сприяння зовнішньому тестуванню в Україні» при Американських Радах та УЦОЯО) (https://disted.edu.vn.ua/media/dlia_rosrobnukiv_testiv.pdf).

При створенні тестів пропонуємо використовувати такі форми тестових завдань: закриті тестові завдання (з вибором одного або декількох правильних варіантів відповідей із декількох запропонованих); відкриті тестові завдання (з можливістю самостійно записувати правильну відповідь; завдання на встановлення відповідності).

Серед вимог до тестових завдань виокремимо такі:

- завдання має бути коротким і складатися зазвичай із одного речення довжиною до десяти слів;
- відповіді мають бути приблизно однакової довжини;
- не бажано використовувати у відповідях категоричні вислови, як-от: «всі», «жодного», «ніколи», «завжди» тощо;
- розміщення правильної відповіді здійснюється у випадковому порядку;
- відповідь на одне завдання не повинна бути ключем до правильної відповіді в іншому завданні.

Тестування можна проводити як в паперовому, так і в комп'ютерному вигляді. В умовах очного та дистанційного навчання перевірку знань можна здійснювати за допомогою таких сервісів: «Google Classroom» (<https://classroom.google.com/>); «На Урок» (<https://naurok.com.ua/test/create>); «Всеосвіта» (<https://vseosvita.ua/test>); «LearningApps» (<http://learningapps.org/>); «Classtime» (<http://www.classtime.com/uk>); «Kahoot» (<https://kahoot.com>); «GoPollock» (<https://www.gopollock.com/uk/>); «Plickers» (<https://www.plickers.com/>); «Майстер-тест» (<http://master-test.net/uk>); «Blendspace» (<https://www.tes.com/lessons>); «Тесторіум» (<http://www.testorium.net/>). Частина сервісів пропонує скористатися вже готовою базою тестів або дозволяє конструювати свої, а також отримувати доступ до результатів учнів, сформувавши свої класи.

Тестовий контроль сприяє формуванню адекватної самооцінки, підвищенню рівня самостійності учнів та спонукає до творчості.

Кожен учень має право на справедливе, неупереджене, об'єктивне, незалежне, недискримінаційне та доброзечне оцінювання результатів його навчання незалежно від виду та форми здобуття ним освіти. Основними видами оцінювання результатів навчання учнів є формувальне, поточне, підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання.

Можна використовувати елементи **формувального оцінювання** навчальних досягнень учнів. Компонентами формувального оцінювання є цілепокладання, розробка критеріїв, зворотний зв'язок, само- та взаємооцінювання, рефлексія.

Проблемі **вербального оцінювання** приурочено матеріали допису від 27.09.2019 на головній сторінці блогу «Паланка словесника».

Поточне оцінювання здійснюють у процесі поурочного вивчення теми. Його основними завдання є встановлення й оцінювання рівнів розуміння і первинного засвоєння окремих елементів змісту теми, встановлення зв'язків між ними та засвоєним змістом попередніх тем, закріплення знань, умінь і навичок. Формами поточного оцінювання є індивідуальне та фронтальне опитування: усне опитування, виконання учнями різних видів письмових робіт (самостійних, практичних), захист проєктів, проведених досліджень; робота з діаграмами, графіками, схемами; взаємоконтроль учнів у парах і групах; самоконтроль тощо. Інформація, отримана на підставі поточного контролю, є основною для коригування роботи учителя на уроці.

Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням контрольних робіт.

Семестрову – на основі тематичного оцінювання та результатів оцінювання певного виду діяльності: *говоріння* (діалог, усний переказ, усний твір) або *читання вголос*.

Якщо дитина прохворіла частину семестру, пропустила, наприклад, одну тематичну, не має оцінки за якийсь вид мовленнєвої діяльності, то оцінка за семестр виводиться на розсуд учителя в залежності від динаміки особистих навчальних досягнень учня (учениці), важливості пропущеної теми чи теми, за яку учня (ученицю) атестовано, - (тривалість вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення матеріалу). За таких умов оцінка за семестр може бути такою, як тематична (якщо вона одна), або знижена на кілька балів (на розсуд учителя).

Поточне та підсумкове оцінювання результатів навчання учнів на предмет їх відповідності вимогам навчальної програми, вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу освіти.

ДПА і ЗНО як одна із форм визначення якості мовної освіти

ДПА і ЗНО з української мови – це обов’язкове випробування для всіх учнів 11 класу, але готуватися до такої форми оцінювання необхідно упродовж навчання у 5 – 11 класах. Отож учителі-словесники, які працюють у 5 – 11 класах, повинні бути активними учасники підготовки учнів до такого іспиту.

Із метою ґрунтовної підготовки учнів до ЗНО необхідно ознайомити школярів із **структурою, змістовим наповненням завдань** сертифікаційної роботи з української мови і літератури, **програмою ЗНО, критеріями оцінювання власного висловлення**. Одним із важливих чинників навчальної діяльності учнів є **мотивація**, що зумовлює рівень зацікавленості, активності, інтенсивності інтелектуальної праці на уроках української мови та значно впливає на її результативність.

Досвід проведення зовнішнього оцінювання переконливо засвідчує, що протягом навчального року вчитель-словесник повинен постійно готувати учнів до такої особливої форми контролю, якою є *тестування*. Учителеві доцільно використовувати різноманітні тестові завдання під час проведення поточного й тематичного оцінювання, широко практикувати тестування не тільки як контрольну форму перевірки знань, умінь і навичок школярів, але і як продуктивний навчальний прийом, відпрацьовувати у школярів навички виконання тестових завдань різної форми й різного ступеня складності (**див. Методичні рекомендації щодо використання тестових технологій в процесі вивчення української мови в ЗНЗ (лист МОН України від 29.12.2006 № 1/9-795)**).

Важливо навчати учнів виконувати завдання не лише правильно, не вгадуючи правильну відповідь, але й швидко, щоб максимально наблизити їх до умов, у яких випускники працюватимуть під час зовнішнього оцінювання. На цьому етапі учителеві слід навчати школярів алгоритмів виконання тестових завдань різних форм, аналізувати результати тестування, виявляти типові помилки й визначати шляхи їх усунення. Для якісного впровадження в шкільну практику тестування обов’язковими є систематичність, відповідність загальній структурі уроку і продуманість методів навчання, які сприяють використанню тестових завдань протягом навчального року.

Значну увагу необхідно приділити використанню у навчальному процесі тестових завдань, що пов’язані з аналізом тексту і підготовкою власного висловлення. За результатами детального аналізу робіт учасників ЗНО попередніх років, напрошується висновок про низький рівень розвитку навичок побудови аргументативного тексту, хоча уміння учнів складати твори-роздуми починають формувати ще з початкової школи, продовжуючи цю роботу з 5 класу. Тестовані не вміють вправно сформулювати свою позицію із запропонованого дискусійного питання й підтвердити її доречними аргументами, не завжди наводять приклади з літератури та різних видів мистецтва, що свідчить про низький рівень читацького досвіду випускників шкіл. Така підготовка учня має бути комплексною: **учителеві української мови і літератури повинні допомогти учителі зарубіжної літератури, історії, художньо-естетичного циклу – і це предмет обговорення на засіданнях фахових методичних об’єднань у серпні цього року.**

Для використання у навчальному процесі тестової технології створено чимало збірників тестових завдань, відповідних посібників, у тому числі електронних (експрес-репетиторів), онлайн-тренажерів, які сприяють підготовці учнів до зовнішнього незалежного оцінювання, наприклад:

- Авраменко О.М. Українська за 20 уроків / О.М. Авраменко. – К. : Грамота, 2014. – 111 с.
- Босак С. П. Українська мова. Експрес-репетитор для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання: Пунктуація / С. П. Босак. – К. : Генеза, 2010. –128 с.

- Данилейко О. Л. Українська мова. Експрес-репетитор для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання: Лінгвістика тексту. Стилїстика. Розвиток мовлення / О. Л. Данилейко. – К. : Генеза, 2010. – 48 с.
- Новосьолова В. І. Українська мова. Експрес-репетитор для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання: Орфографія / В. І. Новосьолова. – К. : Генеза, 2010. – 88 с.
- Плетньова Л. В., Коваленко Л. Т. Українська мова. Експрес-репетитор для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання: Морфологія / Л. В. Плетньова. – К. : Генеза, 2010. – 88 с.
- Шелехова Г. Т., Кузьмич О. А. Українська мова. Експрес-репетитор для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання: Синтаксис / Г. Т. Шелехова, О. А. Кузьмич. – К. : Генеза, 2010. – 128 с.

Особливо корисними є посібники з української мови і літератури Авраменка О.М. в чотирьох частинах, зокрема частина I містить теоретичний матеріал і тестові завдання різного рівня складності, частина II – тестові завдання різного рівня складності, які укладено згідно зі специфікацією зошита ЗНО, частина III (хрестоматія з української літератури) – тексти малих форм творів і скорочені варіанти творів, зазначених у програмі ЗНО, частина IV – вимоги до написання власного висловлення, зразки висловлень, критерії оцінювання їх.

Необхідно звернутися і до **електронних джерел**, які містять необхідну інформацію для підготовки учнів до написання власного висловлення, зокрема <http://schoollit.cjm.ua/vlasne-vislovlennya7T>; <http://zno.if.ua/?p=91>; <http://zno.if.ua/?p=357>; http://osvita.ua/doc/files/news/50/5013/algorithm_ukr.pdf; <http://academia.in.ua/?p=node/2295U>.

Корисними будуть покликання для підготовки до ЗНО:

Відеоматеріали:

URL: <https://goo.su/0Zyj>

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=E1vf1Q8xObc>

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QGQRjUp814k>

URL: <https://www.youtube.com/watch?v=scxXULoy4Gk>

URL: https://www.youtube.com/watch?v=xbQZYJz9_0

Український лінгвістичний портал. URL: <http://lcorp.ulif.org.ua/dictua/>

Підготовка до ЗНО з української мови і літератури - онлайн уроки. URL: <https://goo.su/0zyj>

Інтерактивні вправи з української мови: URL: <https://learningapps.org/index.php?category=100&s=>

Інтерактивні вправи з української літератури: URL: <https://goo.su/0zyi>

IXL-персональне навчання. URL: <https://www.ixl.com/> URL: <https://cutt.ly/RapSqYI>

З метою більш якісної підготовки школярів до ДПА і ЗНО необхідно провести **комплекс заходів**, зокрема: підбати про забезпечення учнів навчальними посібниками та підручниками; максимально уможливити доступ до мережі Інтернет; проаналізувати програму ЗНО з української мови і літератури і встановити рівень її відповідності навчальній програмі для конкретного класу; планувати щоденну роботу, спрямовану на формування в учнів певного виду умінь і навичок, зазначених у програмі ЗНО; систематично організовувати роботу з культури мовлення і слововживання (ведення словничків); пропонувати учням укладати хронологічні таблиці, паспорт твору, блок-схеми прочитаного; використовувати у навчальному процесі УДО, таблиці-опори, які сприяють систематизації засвоєння знань; роботу на уроках розвитку мовлення спрямовувати на формування умінь учнів складати власні висловлення, відповідно структуруючи свої міркування, удосконалюючи написане та встановлюючи міжпредметні зв'язки між українською мовою і літературою; пропонувати учням можливі смислові блоки тем і зразки зв'язних висловлень під час вивчення творчості письменників української літератури; застосовувати для контролю рівня навчальних досягнень учнів завдання у форматі ЗНО; у 11-му класі спланувати повторення матеріалу програми ЗНО на уроках засвоєння навчальних знань; організувати консультаційну допомогу в післяурочний час; ознайомити учнів із коментарями УЦОЯО щодо оцінювання змісту власних висловлень попередніх років, типами помилок; залучати школярів до участі в конкурсах та олімпіадах, мовознавчих та літературознавчих

іграх, у процесі яких перевіряються не лише знання, а й формуються вміння використовувати засвоєну інформацію в незвичних умовах, працювати у визначених часових межах.

Питанням підготовки учнів до ДПА та ЗНО неодноразово було приділено увагу у дописах блогу «Паланка словесника» від 11.09, 12.10 2018 року; 16.01, 19.02, 12.03, 16.05 2019 року; 09.01; 07.04; 24.04; 27.04; 30.04; 02.06; 11.06; 12.06; 15.06; 18.06; 19.06; 24.06; 05.08 2020 року.

Оформлення сторінок класного журналу

Наказ МОН України від 03.06.2008 № 496 «Про затвердження Інструкції з ведення класного журналу учнів 5-11(12)-х класів загальноосвітніх навчальних закладів» регулює стан ведення класних журналів.

Ведення журналу здійснюють **класний керівник та вчителі**. Вони несуть **особисту відповідальність за своєчасність, стан та достовірність записів**.

Записи в журналі здійснюють **державною мовою**.

Записи виконують чорнилом (пастою) одного (чорного або синього) кольору, чітко й охайно. На сторінках журналу не допускають будь-яких виправлень. **За умови помилкового або неправильного запису поряд роблять правильний, який засвідчують підписом керівника навчального закладу та скріплюють печаткою**.

Відсутність учня (учениці) на уроці позначають літерою **н**.

Дату проведення занять записують дробом, чисельник якого є дата, а знаменник - місяць поточного року.

За умови проведення здвоєних уроків (у тому числі семінарських занять) **дату і тему кожного уроку (семінару) записують під окремим номером**.

У графі «Завдання додому» стисло записують його зміст (**прочитати, вивчити напам'ять, повторити тощо**), **параграфи (сторінки) підручника, номери завдань, вправ тощо**. Інколи необхідно конкретизувати форму виконання (усно чи письмово) та обсяг (зазначити кількість речень/абзаців, додати слово міні-) завдання.

Звертаємо увагу, що **додатковий запис щодо теми над датами в журналі не роблять**.

Усі записи щодо оцінювання різних видів діяльності та контролю мають бути у **формі називного відмінка** з великої літери (без лапок): **Зошит, а не за зошит; I семестр, а не за I семестр; Діалог, а не за діалог** тощо.

Для виставлення тематичної оцінки враховують всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення теми. Тематичну оцінку виставляють на підставі поточних оцінок з урахуванням результатів оцінювання контрольних робіт. До прикладу, під час вивчення теми «Вступ. Повторення та узагальнення вивченого», яка охоплює 10 уроків, учень 7 класу отримав 5 оцінок: 3 поточні (6, 7, 6), а також оцінки за зошит (8) і контрольну роботу (7). Бали додають і ділять на кількість: $(6+7+6+8+7) : 5 = 7$ б.

Якщо учень (учениця) був(ла) відсутній(я) на уроках протягом вивчення теми, не виконав(ла) вимоги навчальної програми, у колонку з написом «Тематична» виставляють **н/а (не атестований(а))**.

Семестрове оцінювання здійснюють на підставі тематичних оцінок та оцінок за контроль усного переказу і діалогу (I семестр) та усного твору і читання вголос (II семестр, контроль читання вголос здійснюємо у 5 – 9 класі). Наприклад, учень отримав бали 6, 7, 7 за три тематичні, а також 7 б. за діалог і 6 б. за усний переказ. Виводячи семестровий бал, їх додають і ділять на 5: $(6+7+7+7+6) : 5 = 7$ б. Якщо дитина прохворіла частину семестру, пропустила, наприклад, одну тематичну, не має оцінки за якийсь вид мовленнєвої діяльності, то оцінку за семестр виводять залежно від **динаміки особистих навчальних досягнень** учня (учениці), **важливості пропущеної теми**, за яку учня (ученицю) атестовано, **тривалість вивчення, складність змісту, ступінь узагальнення**

матеріалу. За таких умов оцінка за семестр може бути такою, як тематична (якщо вона одна), або знижена на кілька балів (на розсуд учителя).

Річну оцінку виставляють до журналу в колонку з написом **Річна** без зазначення дати не раніше, ніж **через три дні після виставлення оцінки за II семестр.**

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок.

У разі коригування учнями оцінки за II семестр, річну оцінку виставляють не пізніше 10 червня поточного року.

У випадку неатестації учня (учениці) за підсумками двох семестрів, у колонку **Річна** роблять запис **н/а (не атестований(а)).**

Річна оцінка коригуванню не підлягає.

Учням, які прибули з інших країн та у поточному навчальному році вивчали українську мову, але їх навчальні досягнення не оцінювалися, при виставленні семестрових та річного балів роблять відповідний запис: **вивч. (вивчав (ла)).**

При оцінюванні кожного з видів мовленнєвої діяльності (українська мова, іноземні мови, мови національних меншин) **оцінки виставляють та враховують як поточні.**

У випадку відсутності вчителя педагогічний працівник, який його заміняє, у графі «Завдання додому» після запису домашнього завдання записує слово «Заміна», прізвище, ініціали та засвідчує запис власним підписом.

Учитель ставить підпис та дату про ознайомлення із зауваженнями щодо ведення журналу та, за необхідності, відмітку про усунення недоліків.

Зразок заповнення сторінки журналу з української мови подано в методичному листі Міністерства освіти і науки України від **21.08.2010 № 1/9-580** (Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – № 14-15. – 2010. – С. 3-17).

	Усний твір	Діалог		Зошит		Тематична	I семестр	Скоригована		Усний переказ	Читання	вголос		Зошит	Тематична	II семестр	Скоригована	Річна	ДПА	Апеляційна	
9	9	9	9	8	9	9				9	8	8	8	8	8						
5	6	7	7	7	7	6				6	4	6	7	6							
	8	8	н	н/о	н	4				7	6	н	н/о	6							

Увага! Мають переважати домашні завдання письмового характеру, а зміст їх має бути логічним продовженням змісту попереднього або ж наступного уроку.

№	Дата	Зміст уроку	Завдання додому (автор і назва підручника)
1	01 09	Значення мови в житті людини й суспільства. Українська мова — державна мова України.	Опрацювати теоретичний матеріал §1, виконати впр. 7, усно відповісти на запитання (С. 9).
5	05 09	<i>УРМ № 3. Складання й розігрування діалогів відповідно до запропонованої ситуації спілкування, пов'язаної з життєвим досвідом учнів (діалог етикетного характеру з використанням етикетних формул).</i>	Скласти і записати діалог, використовуючи етикетні формули (8 реплік).

6	05 09	Повторення вивченого в початкових класах. Текст. Речення. Слово. Усні й письмові висловлення, текст. Зміст, заголовок тексту. План тексту. Поділ зв'язного висловлення (тексту) на речення.	Повторити вивчене про текст, записати запропонований текст, попередньо поділивши його на речення, скласти і записати план цього тексту.
10	23 09	<i>УРМ № 6. Усний вибірковий переказ художнього тексту, що містить опис предмета, за колективно складеним планом.</i>	Виконати впр. 72 (письмово), впр. 70 (усно), або написати мінітвір-опис прапора як державного символу України, указавши в одному з речень частини мови.
10	15 10	Контрольна робота № 1 (тестові завдання). Вступ. Повторення вивченого в початкових класах. Текст. Речення. Слово. Аудіювання тексту розповідного характеру з елементами опису предмета (тварини).	Повторити вивчене про текст (усно).
23	28 10	Пароніми. Ознайомлення зі словником паронімів.	Виконати одне із запропонованих різнорівневих завдань (письмово).
30	04 11	<i>УРМ № 10. Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі).</i>	Повторити вивчене з теми «Повторення вивченого в початкових класах. Текст. Речення. Слово» .
31	04 11	<i>УРМ № 11. Письмовий твір-опис предмета (тварини) з використанням слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності (у художньому стилі).</i>	Повторити вивчене про використання слів із суфіксами та префіксами, що надають тексту емоційного забарвлення й виразності.

Робота з обдарованими школярами в процесі вивчення української мови

Особливої уваги від педагогів потребують **обдаровані діти**, які вже зі шкільної лави виявляють зацікавленість науковими студіями, демонструють небуденні творчі здібності та мають значний природний потенціал. Пробудити дрімотні сили інтелекту й творчі можливості учня, надихнути його на заняття науково-дослідною та творчою діяльністю й озброїти сучасними методами наукового пошуку, виплекати в нього стійкий інтерес до певної галузі знань і підказати оптимальні форми потамування цього інтересу, зорієнтувати талановиту молодь у щонайширшому спектрі наукової проблематики і навчити доцільно реалізовувати й правильно оформлювати свої інтелектуальні та творчі набутки — ці та багато інших завдань постають перед учителем.

Інформацію про основні напрями організації роботи з обдарованими учнями узагальнено у **Методичних рекомендаціях щодо організації та проведення роботи з обдарованими школярами в процесі вивчення української мови в ЗНЗ (лист МОН України від 28.02.2007 № 2/2-14-420)**.

Під поняттям **обдарованість** слід розуміти сукупність здібностей, які дозволяють індивіду досягти вагомих результатів в одному або декількох видах діяльності, що є цінними

для суспільства. Це явище включає природну енергетику; пізнавальну активність; нестандартність мислення; наполегливість; надзвичайну працездатність.

Не обов'язково, щоб обдарована дитина мала гарні оцінки з усіх предметів шкільної програми: яскрава обдарованість в одному напрямі діяльності може поєднуватися з абсолютним відставанням в іншому.

Обдарований учень потребує такого навчання, яке забезпечувало б розвиток творчого мислення, самостійності й активності в навчальній діяльності, уміння набувати нові знання, а не заучування чужих висновків, слів і думок. У роботі з обдарованими дітьми вчитель має відмовитися від жорсткої заорганізованості навчального процесу й обмеження учнів у рамках стандартних навчальних планів. Тому **основними ознаками педагогічних технологій, орієнтованих на роботу з обдарованими школярами**, є: ускладнення змісту навчального матеріалу; збільшення обсягу теоретичного матеріалу; виконання учнями індивідуальних завдань; упровадження науково-дослідної, пошукової, експериментальної, проектної діяльності; підвищення рівня самостійної роботи; створення умов для реалізації природних обдарувань особистості; при цьому основними стратегіями навчання дітей з високим розумовим потенціалом є прискорення та збагачення.

Зважаючи на зазначене вище, можна визначити такі **головні умови ефективної організації роботи з обдарованими дітьми**:

- відхід від форм і методів навчання, які гальмують розвиток дитини й не залишають місця вільному вибору видів і методів її самостійної інтелектуально-творчої діяльності;
- активна педагогічна підтримка ініціативи, самостійності, оригінальності мислення, заохочення будь-яких навчальних та творчих успіхів;
- обов'язкова організація дослідницької діяльності, для якої в навчальних планах повинно відводитися спеціальне просторове і часове поле;
- активне запровадження гуманістичних моделей і технологій спілкування, навчання, виховання.

Стосовно ж учнів, **які мають здібності до вивчення мови**, то одним зі складників у комплексі першочергових заходів оновлення змісту лінгвістичної освіти є співвідношення інтенсивного й екстенсивного навчання; орієнтація на конденсацію теоретичного матеріалу, вивчення його укрупненими частинами. Важливим є і засвоєння учнями основних інтелектуальних операцій – порівнювати, класифікувати, узагальнювати, виділяти головне. Детальніше про специфіку роботи з філологічно обдарованими учнями дивитися публікації блогу «Паланка словесника» від 04.10.2017 та 19.12.2018.

Профільні класи філологічної спеціалізації на сьогодні є одним з ефективних шляхів вирішення проблеми навчання та розвитку філологічно обдарованих дітей, але з невід'ємною складовою - збагаченням навчання. Своєрідність уроків української мови в таких класах полягає в посиленні уваги до семантичного аспекту мовних одиниць, єдності їх значення, форми і функції, взаємодії різноманітних мовних засобів у мовленні. Під час розгляду теоретичних питань віддають перевагу спостереженням над мовними фактами і явищами з їх подальшим аналізом, класифікацією, встановленням певних закономірностей. Учні профільних класів обов'язково повинні одержувати додатковий до традиційних курсів матеріал, мати більше можливостей для розвитку мислення, самостійної роботи. Ефективність вивчення мови підвищує використання елементів історизму, що пробуджує смак до лінгвістичних пошуків, сприяє осмисленому сприйняттю мовних фактів і явищ. Необхідно створити максимально сприятливі умови для мовленнєвої самореалізації здібних учнів: пропонувати більше творчих вправ, дослідницьких завдань, проблемних питань, проводити мовні спостереження і досліди, лінгвістичні ігри тощо. Першочерговим завданням при цьому залишається пробудження пізнавальної активності.

До **прийомів, які формують активну позицію учня на уроці**, належить низка навчальних ситуацій: ситуації, у яких учень має захищати свою думку; ситуації, які спонукають школярів ставити запитання вчителю, однокласнику; рецензування відповідей, творчих робіт інших школярів на уроці й у позаурочній діяльності; виконання завдань,

розрахованих на використання додаткової літератури; вільний вибір завдань, переважно пошукового характеру; створення ситуації обміну навчальною інформацією; самоперевірка, аналіз власних пізнавальних робіт.

Сьогодні доцільно говорити не про єдину **чітко окреслену систему роботи** з філологічно обдарованими дітьми, а про принципові підходи, які мають бути реалізованими в процесі навчання української мови в класах профілю української філології: упровадження проблемного навчання; залучення учнів до пошуково-дослідницької діяльності.

Не здобування знань є основним у навчанні (знання, зрештою, забувають, застарівають, можуть бути неточними, а то й фальшивими), а **пізнавальна робота дітей**, вироблення в них умінь вичленовувати й аналізувати мовні факти та явища, помічати в них суттєве, визначальне, робити логічні умовиводи і таким чином самостійно доходити до істини, що активізує мислення, спрямовує особистість на творчий пошук істини. Саме оцінно-орієнтаційна діяльність учнів має бути вирішальним фактором у формуванні **критичного мислення**, основними ознаками якого є: умінь в прочитаному тексті побачити помилкові судження, обґрунтувати їх помилковість; умінь співвідносити прочитане в різних джерелах і виділяти протиріччя, обґрунтовувати їх; умінь визначити в тексті або на слух недоліки послідовності суджень, необґрунтованість висновків; умінь побудувати свою відповідь лаконічно, логічно, послідовно, правильно, аргументовано.

Учні вводять у проблемні ситуації за допомогою **проблемних запитань чи завдань**, логічно пов'язаних із змістом навчального матеріалу. Проблемне запитання має бути складним, щоб викликало потребу пошуку нового, і доступним, щоб учень прийняв його й міг самостійно шукати відповіді на нього, воно має відповідати інтелектуальним можливостям дитини й передувати викладу навчального матеріалу. Виклад навчального матеріалу повинен виходити з проблемної ситуації і відповідати пізнавальній потребі, що виникла. Наприклад:

1. Чим є кінцева частинка *-ти* в інфінітивах - суфіксом чи закінченням? Обґрунтуйте свою думку.
2. Чи може граматична основа речення бути словосполученням? Чому?
3. Простими чи складними, з урахуванням походження, є за будовою числівники одинадцять, чотирнадцять, двадцять?

Поширеним на уроках мови є **частково-пошуковий метод**, під час застосування якого учні вирішують проблеми за підтримки вчителя. В ідеалі учні повинні вміти самостійно «побачити» проблемну ситуацію, виділити й сформулювати проблему; самостійно визначити шляхи й засоби для її вирішення, якщо потрібно, розділити проблему на підпроблеми; сконструювати вирішення основної проблеми на основі вирішення підпроблем.

Не можна забезпечити повноцінного лінгвістичного розвитку обдарованої особистості без якнайширшого залучення її до **пошуково-дослідницької діяльності**, яка стимулює творчу діяльність; сприяє засвоєнню осмислених, свідомо застосовуваних базових мовних знань на практиці; створює умови для розвитку пізнавальних інтересів. Пошуково-дослідницька праця передбачає активну мовленнєво-мисленнєву діяльність учнів, посилення ступеня їхньої пізнавальної самостійності.

Своєрідність навчальної дослідницької діяльності в умовах шкільного навчання, на відміну від наукової діяльності вченого, полягає в тому, що учень здійснює не весь цикл дослідження, а виконує лише окремі його елементи, наприклад: аналізує факти та явища, формулює дослідницьке завдання й мету дослідження, висуває гіпотезу, розв'язує це завдання й таке інше. Крім того, учень оволодіває експериментальним методом дослідження, методом моделювання досліджуваних мовних явищ, фактів і закономірностей та іншими науковими методами.

Методика проведення пошуково-дослідницької діяльності повинна поступово ускладнюватися. Цього ускладнення досягають за рахунок застосування певних прийомів, зокрема прийому тимчасових обмежень, що ґрунтується на врахуванні суттєвого впливу часового чинника на розумову діяльність; прийому раптових заборон — заборона учням ви-

користувати будь-яку довідникову літературу; прийому нових варіацій — вимога до учнів виконати вправу по-іншому; прийому інформаційної недостатності — проблемне завдання подають з неповною кількістю даних, необхідних для виконання; прийому інформаційного перенасичення - включення в умову проблемного завдання зайвих відомостей.

У процесі дослідницької діяльності формують **дослідницькі вміння учнів**: бачити протиріччя; формулювати проблему; ставити мету й завдання дослідження; висувати гіпотезу дослідження; вибирати й використовувати методи дослідження; збирати й аналізувати інформацію; самостійно планувати діяльність за етапами; апробувати гіпотезу; обґрунтовувати власну позицію; оцінювати власну діяльність. Робота з формування дослідницьких умінь умовно може бути розділена на чотири взаємопов'язаних напрями: включення елементів дослідження в мінілекції під час вивчення нового матеріалу; включення елементів дослідження під час виконання тренувальних вправ; включення елементів дослідження під час виконання домашніх завдань; включення елементів дослідження на позакласних заняттях (написання рефератів, проведення занять наукових гуртків, виконання колективних наукових або творчих проєктів тощо).

Формування дослідницьких умінь повинне мати комплексний характер, тобто пронизувати різні теми на різних етапах навчальної діяльності. У практику викладання необхідно впроваджувати **систему граматичних вправ, що відповідає вимогам дослідницького навчання та сприяє формуванню дослідницьких умінь учнів** у процесі вивчення української мови. Основними компонентами такої системи є виконання завдань, які вирішують за допомогою методу спостереження та прийомів мисленнєвої діяльності (аналізу, синтезу, зіставлення, виділення головного, знаходження й пояснення причинно-наслідкових зв'язків, узагальнення та систематизація, класифікація); виконання завдань на застосування гіпотези (висунення та доведення або спростування гіпотези); виконання завдань на проведення лінгвістичного експерименту; виконання навчально-дослідницьких завдань та створення колективних дослідницьких проєктів.

Суть **спостереження** полягає в тому, що учні під керівництвом учителя спостерігають той чи інший мовний матеріал і приходять до відповідних висновків, до глибокого усвідомлення опрацьованої інформації. Спостереження над мовою зазвичай супроводжує пояснення вчителя, коротка бесіда, записи, унаочнення тих чи інших мовних фактів і явищ, тому доцільно користуватися цим методом у 8—9-х класах. У 5—7-х класах слід обмежитися тільки елементами спостережень над мовними явищами й фактами. Так, методом спостереження доцільно опрацьовувати такі теми, які учням до певної міри знайомі, а спостереження їх служать для міцнішого закріплення знань або для розширення відомостей про знайомі поняття. До таких тем належать, наприклад, такі: «Підмет і способи його вираження», «Простий присудок і способи його вираження», «Безособові речення», «Другорядні члени речення». Наприклад, під час вивчення теми «Види присудків та способи їх вираження» доцільно поставити учням пошукове завдання: пояснити, чим відрізняються присудки в таких реченнях: 1. *Повітря холоднішало.* 2. *Повітря стало холоднішати.* 3. *Повітря стало холодним.* Звичайно, залежно від стилю роботи, учням потрібна буде допомога в організації пошуку. Низка проблемних запитань дозволить успішно завершити роботу: а) які присудки можна назвати простими, а які складеними й чому? б) який із двох складених присудків можна назвати дієслівним, а який іменним? Чому?

Завдання на **лінгвістичне експериментування** передбачають виконання таких дій, як зміна форми слова, словосполучення, перебудова мовної конструкції (вилучення з неї одних елементів і включення до її складу інших), конструювання з простих елементів складних і навпаки.

Вправи на **застосування гіпотези** передбачають висунення гіпотези та її доведення (доказ чи спростування). Висловлення гіпотези можливе дедуктивним виведенням із уже відомих і доведених теорій, ідей і принципів; дедуктивним перенесенням принципів, теорій, законів на нові факти і явища; на основі даних спостережень або експерименту.

Ядро системи функціонування навчально-дослідницької діяльності складають **дослідницькі завдання**. Усі навчально-дослідницькі завдання можна поділити на три групи: навчально-дослідницькі завдання алгоритмічного рівня — вони орієнтовані на низький рівень підготовки учнів до навчально-дослідницької діяльності, мінімальний ступінь вияву пізнавальної самостійності; навчально-дослідницькі завдання частково-пошукового рівня — передбачають більш високий рівень підготовки учнів до навчально-дослідницької діяльності; навчально-дослідницькі завдання креативного рівня — орієнтовані на найвищу міру виявлення пізнавальної самостійності учнів.

Процедура виконання цих завдань сприяє розвитку таких дослідницьких умінь, як виділення об'єктів дослідження; висунення попередніх гіпотез; узагальнення результатів; вибір методів та оцінка ефективності їх; характеристика нової якості; аналіз ступеня реалізації мети; критичне визначення недоліків.

У процесі вивчення синтаксису учням можна запропонувати низку дослідницьких завдань, які допоможуть їм навчитися визначати шляхи вирішення проблеми, аналізувати зазначені об'єкти, виділяти в кожному суттєві й несуттєві ознаки та співвідносити їх із засвоєними поняттями, за допомогою аргументів доводити або спростувати твердження. Наприклад: на основі спостережень з'ясуйте суть поняття граматичної омонімії та граматичної синонімії в системі засобів зв'язку частин складних речень. Для спостереження випишіть п'ять-шість складнопідрядних речень зі словами *що* або *як* та зверніть увагу на види підрядних частин, приєднаних за допомогою названих слів, а також складіть декілька складносурядних речень із сполучником *але* та замініть його сполучниками *проте*, *зате*, *однак*.

У процесі навчання української мови значна роль належить освоєнню **способів діяльності**, підвищенню їхньої технологічності, створенню умов для активної соціальної дії, колективної проектної діяльності. Формування компетентності учнів у проектній діяльності, тобто їх здатностей мобілізувати знання в реальній життєвій ситуації, — найактуальніша проблема інноваційного підходу в роботі з обдарованими дітьми. Проект — це цілісна робота, яку не можна закінчити, зупинившись на півдорозі, оскільки оцінюють кінцевий продукт. У процесі вивчення української мови можуть бути використані різні за видами діяльності проекти: дослідницькі, творчі, практико-зорієнтовані, інформаційні, рольово-ігрові та ін. Колективне обговорення й обмірковування проблем, планування роботи та її виконання сприяють створенню демократичної атмосфери в класі, партнерських стосунків між учнями й учителем.

Основне навантаження під час виконання проекту лягає на учнів, учитель лише консультує, надає методичну допомогу, здійснює проміжний контроль. Можна виділити такі етапи проектного дослідження: *підготовчий* — визначення форм і методів дослідження, створення групи, розподіл доручень між учасниками, складання плану виконання проекту; *дослідницький* — відбір джерел інформації, збирання та опрацювання її, аналіз, підготовка висновків, оформлення результатів дослідження; *підсумковий* — ознайомлення учасників проекту з результатами дослідження, підготовка спільного рішення щодо способів і форм застосування результатів проекту.

Теми колективних творчих проектів зазначено у чинних програмах для кожного класу як рекомендовані види роботи.

У галузі урочної діяльності слід упроваджувати в практику роботи різні **типи уроків**: лекція зі складанням опорних конспектів, семінар, урок-диспут, урок цікавих повідомлень, урок захисту знань, урок-дослідження, урок-спостереження, урок-змагання (лінгвістичні турніри). Особливої популярності серед обдарованих школярів набувають дискусійні форми (симпозіум, дебати, «круглі столи»).

Доцільною є **публікація науково-дослідницьких та творчих напрацювань** учнів, що дасть змогу додатково стимулювати талановитих вихованців до подальшої праці, а також забезпечуватиме роботу вчителя відповідним дидактично-ілюстративним матеріалом (див., наприклад: Українська мова - моя мова. З творів-роздумів київських школярів і студентів. —

К.: Міленіум, 2005. — 64 с; Наша доля — світанок! Збірка творів переможців Всеукраїнського конкурсу учнівської творчості, присвяченого Шевченківським дням. — Чернівці: Вид. дім «Букрек», 2006. — 224 с. та ін.).

Учителеві потрібно пам'ятати, що головне — створити умови для повноцінного розвитку обдарованої дитини; активізувати самий процес навчання, надати йому дослідницького характеру і цим самим передати учневі ініціативу в організації власної пізнавальної діяльності.

Позакласна робота з предмета

Належному рівню навчання української мови сприяє **гурткова та позакласна робота** (мовно-літературні гуртки, товариства любителів рідної мови, літературні клуби та студії, філологічні науково-практичні конференції, тематичні вечори, зустрічі з цікавими людьми, предметні тижні, філологічні олімпіади, конкурси, турніри, КВК, екскурсії тощо), **залучення учнів до участі у філологічних випробуваннях** (Міжнародному мовно-літературному конкурсі учнівської та студентської молоді імені Тараса Шевченка, Міжнародному конкурсі з української мови імені Петра Яцика, Міжнародному конкурсі з українознавства, Всеукраїнській учнівській олімпіаді з української мови і літератури, Всеукраїнському конкурсі творчих робіт, Всеукраїнській українознавчій грі «Соняшник»), **науково-дослідницької діяльності** (робота у Малій академії наук). Участь у цікавих заходах, виконання цікавих завдань спонукають школярів до пошуків, активізують творчу діяльність, мотивують до поглиблення й розширення знань. Крім того, за підсумками участі у різних філологічних змаганнях найкращі учні виборюють право отримувати **стипендію Президента України, стипендію Кабінету Міністрів України, стипендію імені Тараса Шевченка**, виплата яких здійснюється щомісячно упродовж року, отримувати **цінні подарунки**.

Фахові випробування для учителів

Цікавою формою методичної роботи є стимулювання вчителів до участі у фахових випробуваннях – **конкурсі «Учитель року»**, учасниками очного етапу заключного туру якого було троє учителів освітніх закладів області (2013, 2015, 2018 роки), **Всеукраїнському конкурсі для українців «Соняшник-учитель»**, який підтвердив тенденцію до постійного зростання кількості учасників, щиро зацікавлених власним фаховим і творчим розвитком, пошуком і застосуванням у професійній діяльності нових знань (2017 року зареєстровано 160 учасників-представників Тернопільської області, а 2012 року - лише 8) та інших випробуваннях, які проводять міжнародні та громадські організації, видавництва. За підсумками Всеукраїнського конкурсу фахової майстерності для вчителів-українців «Соняшник-учитель» - 2019 двоє учителів закладів освіти Чортківського району здобули диплом II ступеня, а саме: **Квасниця Олександра Ярославівна** (Джуринська ЗОШ I-III ступенів) та **Махно Світлана Іванівна** (Джуринськослобідська ЗОШ I-II ступенів).

Для заохочення учителів брати участь у зазначених конкурсах необхідно знайомити з педагогічним досвідом **учителів-переможців** різноманітних конкурсів, проводити майстер-класи учителів, які мають звання «**вчитель-методист**».

Кабінет української мови і літератури

Відповідно до Положення про навчальні кабінети ЗНЗ (наказ МОН України від 20.07.04 № 601), листа МОН України від 20.08.08 №1/9-532, методичних рекомендацій щодо оформлення навчального кабінету з базових дисциплін у середніх загальноосвітніх закладах (Завуч, 2006, № 29) можна виокремити певні **вимоги щодо загального вигляду кабінету української мови і літератури, а саме:**

- колір стін і меблів – пастельний жовтий, зелений або бежевий; стеля, верхня частина стін, віконні рами та двері - білого кольору;

- наявність таблиці на вхідних дверях з відповідним написом про кабінет української мови і літератури та цифровою позначкою класу;
- наявність шкільних меблів двох розмірів відповідно до зросту учнів (розмір визначають з допомогою спеціальної кольорової мірної лінійки);
- обладнане робоче місце вчителя;
- наявність термометра або психрометра;
- наявність класної дошки на одну або декілька робочих площ у розгорнутому або складеному вигляді з тримачами для таблиць;
- наявність екрана, що вільно згортається;
- пронумеровані місця зберігання засобів навчання з відповідними назвами на етикетках.

Щодо **наочно-дидактичного та технічного забезпечення**, то у кабінеті мають бути навчальні програми; підручники; навчальні та методичні посібники (не менше 1-го примірника) відповідно до типового переліку навчально-наочних посібників; картотека дидактичних та навчально-методичних матеріалів, навчально-наочних посібників, розподілених за темами навчальних програм; технічні засоби навчання; картотека аудіовізуальних засобів і програмного педагогічного забезпечення, відеотека; додаткова література (фахові журнали, інформаційні збірники МОН України, науково-популярна, довідково-інформаційна та методична література, матеріали педагогічного досвіду, розробки показових уроків та виховних заходів, краєзнавчі матеріали).

Обов'язковою є наявність **відповідної документації**: Правил роботи в кабінеті, Інструкції з безпеки праці та пожежної безпеки; Перспективного плану оснащення кабінету засобами навчання та шкільним обладнанням, погодженого з директором ЗНЗ і (за потреби) місцевим органом управління освітою, органом державної санітарно-епідеміологічної служби та пожежної охорони; Регламенту роботи на рік, який обговорено на засіданні методичного об'єднання вчителів української мови і літератури; Інвентарної книги відповідного зразка, яка прошнурована, пронумерована та скріплена печаткою; документів списання морально та фізично застарілого обладнання, навчально-наочних посібників; Журналу обліку інструктажів з техніки безпеки.

Крім того, необхідно подбати і про **постійну експозицію** (демонстрацію державної символіки, Інструкції з безпеки праці та пожежної безпеки, Правил роботи в кабінеті, портретів мовознавців і письменників, таблиць, на яких розміщено незмінну інформацію, наприклад зразки мовних розборів, літературної карти України й області) та **змінну експозицію** (виставку кращих робіт учнів, матеріали до тем наступних уроків, поради та орієнтовні завдання для підготовки до ТО, ДПА,ЗНО, інформацію про життєвий і творчий шлях мовознавців і письменників, матеріали краєзнавчого та дослідницького характеру, завдання і роботи учасників I етапу учнівських олімпіад, конкурсів, стінгазети тощо). Детальніше йдеться у матеріалах вебінарів «Кабінет словесності як творча лабораторія учителя української мови і літератури» та «Створення нового освітнього середовища для забезпечення якісної мовно-літературної освіти» (дивитися публікації блогу «Паланка словесника» від 18.05.2018 та 21.02.2019).

Основні форми методичної роботи з учителями-словесниками

Удосконаленню фахових компетентностей учителів-словесників сприятиме участь їх у різних **формах методичної роботи**: індивідуальних (самоосвіта, стажування, наставництво, консультації), колективних періодичних (педради, семінари, педчитання, методичні конференції, оперативні методичні наради, лекторії, методичні декади, тижні методичної майстерності), колективних постійних (методоб'єднання вчителів, школа молодого вчителя, школа передового досвіду, школа професійного вдосконалення, творча група тощо).

Найбільш поширеною формою методичної роботи є **фахове методичне об'єднання (комісія)**, що об'єднує трьох і більше учителів-словесників, керівництво яким здійснює

голова, якого обирають з учителів I або вищої категорії, що має педагогічного стажу не менше 5 років (допомогу консультативного характеру голові надає заступник директора з навчально-виховної роботи). Щодо документації цієї методичної структури, то мають бути наявні План роботи методичного об'єднання, який обговорено і затверджено на 1-му засіданні методичного об'єднання та погоджено з керівником закладу освіти; Банк даних про кількісний і якісний склад членів методичного об'єднання; тематика і протоколи засідань методичного об'єднання (4 і більше разів на рік); облік методичної роботи вчителів. Зміст роботи методичного об'єднання розкривають теми, які обговорювали на засіданнях: нові програми, підручники і посібники; актуальні теми навчально-виховної роботи; зразки педагогічного досвіду; рівень навчальних досягнень учнів; результати спостережень під час показових уроків і виховних заходів; валідність тестових завдань для проведення поточного і тематичного контролю навчальних досягнень учнів; підготовка до ТО, ДПА, ЗНО; зміст завдань з української літератури для проведення ДПА в 9-му класі; підготовка й проведення предметних тижнів, олімпіад, конкурсів, відзначення ювілейних дат; творчі звіти вчителів, завідувачів кабінетів; основні напрями методичної роботи; інформація про підвищення кваліфікації; клопотання перед керівником закладу освіти про матеріальне і моральне стимулювання вчителів за досягнення у роботі; пропозиції щодо організації методичної роботи у освітньому закладі; запровадження нових технологій навчання тощо.

План роботи методичного об'єднання має відповідну структуру. Орієнтовно він може містити аналіз роботи за попередній навчальний рік (1-й розділ); мету, тему, над якою працюватимуть члени методичного об'єднання упродовж навчального року (2-й розділ); інформацію про кількісний і якісний склад методичного об'єднання (3-й розділ); тематику засідань (4-й розділ); перелік заходів щодо зміцнення матеріальної і науково-методичної бази навчального процесу (5-й розділ); інформацію про роботу вчителів щодо удосконалення і розвитку фахових компетентностей (6-й розділ); графік відкритих (показових) уроків, позакласних заходів (7-й розділ).

Цьогоріч під час проведення засідань районних (міських) методичних об'єднань учителів української мови і літератури доцільно приділити увагу таким питанням:

- аналіз результатів участі словесників минулого навчального року в обласних, районних/міських навчально-методичних заходах;
- навчально-методичне забезпечення викладання української мови в 5–11 класах у 2020–2021 навчальному році;
- сучасні підходи до викладання української мови і літератури;
- проведення випереджувальних лекційно-практичних занять, ділових ігор, моделювання уроків з неадаптованих учителями тем, передбачених програмою для 5 - 11 класів (із метою науково-методичної допомоги, активізації творчої діяльності вчителів);
- аналіз результатів ДПА, ЗНО з української мови в 11 класі (2019–2020 навчальний рік);
- аналіз результатів участі школярів навчальних закладів міст (районів, громад) у олімпіадах, турнірах та конкурсах та підготовка школярів до участі в інтелектуальних і творчих змаганнях в 2020 - 2021 навчальному році;
- використання сучасних технологій навчання, у тому числі ЕОР, під час навчання української мови (дивитися публікації блогу «Паланка словесника» про метод «Кейс» від 03.03.2017 та 11.01.2019; «Сторітелінг» від 16.11.2017, 09.08.2018, 03.07.2019; «Кластер» від 27.03.2018; «Скрайбінг» від 12.03.2018, 01.10.2018; технологію критичного мислення від 18.04.2017, 5.03.2019; STEM – освіту від 05.09.2017, педагогічні інновації від 27.06.2019; технології майбутнього від 27.04.2018);
- тайм-менджмент педагогічного працівника.

Раціонально організувати свій робочий день педагогові допоможе матриця Ейзенхауера. Вона має два параметри: «важливо» і «терміново».

Важливо – справи, які допомагають досягти визначених цілей і здійснити місію.

Терміново – те, що неможливо відкласти на потім, що потребує негайного вирішення.

Позначивши цими параметрами осі координат, отримаємо матрицю, яка дає змогу розподілити справи на чотири категорії (дивитися таблицю).

Поради Ейзенхауера: справи з квадратів С і D можна сміливо відкинути; справи з квадрата А можна скоригувати, вчасно приділяючи увагу справам із квадрата В; регулярно планувати справи з квадрата В.

У професійній діяльності вчителів варто використовувати **періодичні фахові видання**: журнали «Дивослово», «Українська мова і література в школі», «Українська мова і література в школах України», газету «Українська мова та література».

Безумовно, сучасний учитель зобов'язаний реагувати на виклики часу, соціальні тенденції, суспільні події, обирати найбільш результативні технології, вибудовувати власну траєкторію педагогічної діяльності, швидкими темпами оволодівати комп'ютерними, медіаосвітніми, інтерактивними технологіями, методами критичного мислення, проектними та особистісно зорієнтованими методиками. Щоб бути цікавим для дітей як фахівець, як особистість, педагог має постійно навчатися. І не лише, щоб оновлювати знання з навчального предмета, а й тому, що самоосвіта – це шлях професійного та особистісного зростання, який визначає і якість уроків, і підготовку до них, і рівень співпраці з учнем, і професійну мотивацію та самооцінку.

Будьте креативними, мобільними, інноваційними, шановні колеги! Відвідайте тренінги, майстер-класи, семінари, навчайтеся самі й спонукайте інших!